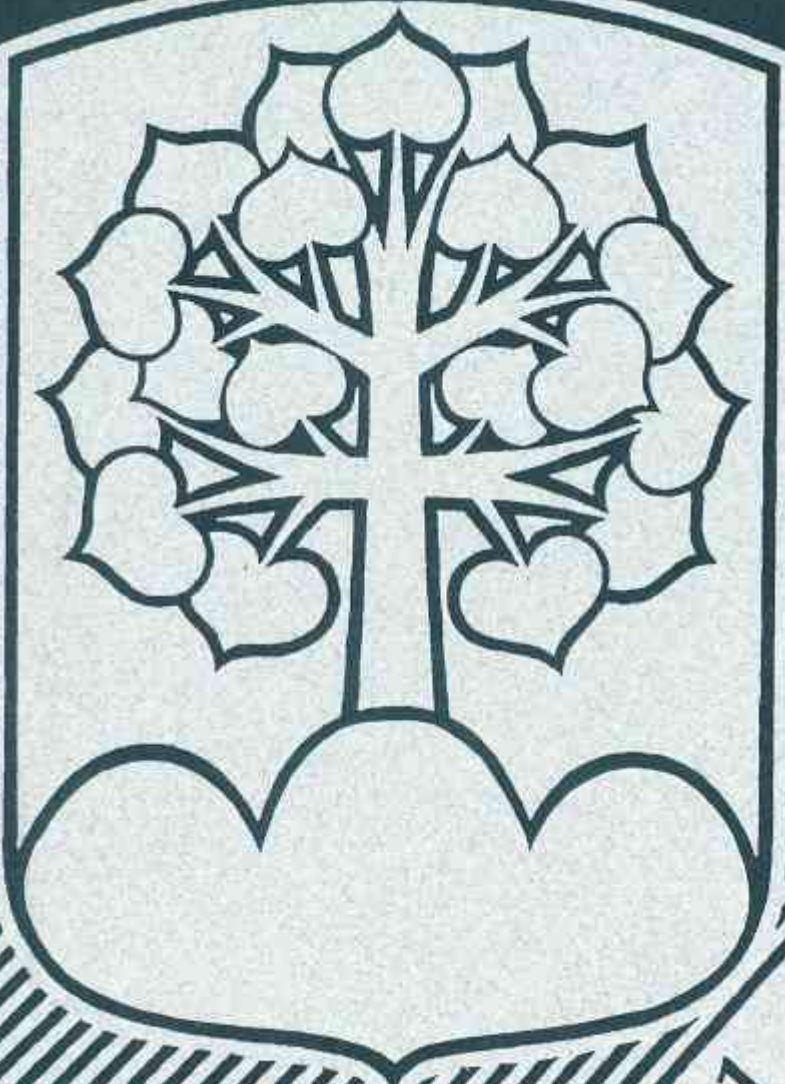

GENEALOGICKO - HERALDICKÝ
HLAS

ČASOPIS SGHS M S MARTIN

7
1999

OBSAH

ŠTÚDIE - ČLÁNKY

Vladimír Rábik: Vznik, počiatky a pôvod najstaršej liptovskej šľachty / 3

Radoslav Ragač: Rod Paškovcov zo Slatiny do nobilitácie / 20

Frederik Federmayer: Henckelovci zo Spišského Štvrtka a erb Thurzovcov / 25

ROZHLADY

Zdenko G. Alexy: Súčasná kanadská heraldika / 30

HERALDICKÝ ALBUM

Peter Novosedlík: Pečatidlo s erbami rodov Migazzi a Thürheim / 37

INŠTITÚCIE

Georg Scheibelreiter: Ústav pre štúdium rakúskych dejín - vývoj a profil / 40

ERRÁTA

Viera Morišová: Príspevok ku genealógii Jána Smreka / 44

BIBLIOGRAFIA - GLOSÝ / 45

KRONIKA / 48

INHALT / 49

SUMMARY / 50

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej (zal. 1991 v Martine) podporuje záujemcov o genealógiu, heraldiku a príbuzné disciplíny, osobitne tých, ktorí skúmajú pôvod a príbuzenské vzťahy slovacikálnych rodín a osobností. Za týmto účelom poskytuje konzultácie, organizuje vedecké a vzdelávacie podujatia, vydáva periodikum Genealogicko-heraldický hlas a ďalšie publikácie, pripravuje rôzne výskumno-zberateľské akcie, buduje vlastnú knižnicu a archív

Spoločnosť je otvorená pre domácich i zahraničných členov. Členstvo (individuálne alebo kolektívne) vzniká po zaregistrovaní vyplnenej prihlášky a zaplatení členského príspevku na príslušný kalendárny rok (100 Sk, pre študentov a dôchodcov 50 Sk, pre členov z ČR 120 Sk).

Prihlášky a prípadné otázky posielajte na adresu: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, Novomeského 32, 036 52 Martin. Telefón: 0842-313 71, klapka 459. Fax 0842-331 88, e-mail: sismis@matica.sk, URL <http://www.genealogy-heraldry.sk> Členské príspevky a finančné dary možno poukazovať na účet spoločnosti vo VÚB Martin č. 17237-362/0200

VZNIK, POČIATKY A PŮVOD NAJSTARŠEJ LIPTOVskej ŠLACHTY

Vladimír Rábik

Problematikou počiatkov a pôvodu najstaršej liptovskej šľachty sa podrobne zaoberala už nielen staršia, ale aj novšia odborná literatúra,¹ no spravidla len v širšom rámci pôvodného administratívneho rámca Liptovskej kotliny, ktorá spolu s Turcom a Oravou bola až do konca 40-tych rokov 14. storočia súčasťou územne rozsiahleho Zvolenského komitátu.² Napriek tomu však Liptov (podobne ako Turiec a Orava) tvoril istý orograficky uzavretý mezoregión, ktorý umožňoval aj samostatný sídlisťný vývoj. Jeho bližšie poznanie preto precizuje a spresňuje aj doterajšie poznatky o pôvode a počiatkoch tunajšej liptovskej šľachty.

Problémom osídlenosti alebo neosídlenosti územia Liptovskej kotliny pred 13. storočím sa dnes už nie je potrebné podrobnejšie zaoberať. Stačí ak skonštatujeme, že početné bezpečne datované archeologické náleziská, ako aj jazykovedné výskumy miestnych a pomiestnych názvov v Liptove dokladajú sídlisťnú kontinuitu pôvodného slovianskeho (slovenského) obyvateľstva už prinajmenšom od 9. storočia,³ pričom intenzita osídlenia tu v zásade neklesala, menila sa len jeho štruktúra, a to v závislosti o. i. od mocensko-správnej situácie v tomto mezoregiónu. Uvedené konštatovanie je dôležité zdôrazniť najmä z toho dôvodu, že potvrdzuje aj kontinuitu staršieho, zvykovým právom petrifikovaného, dedičného užívateľského vzťahu k držanej pôde, čo bol nepochybne tiež významný fakt pôsobiaci pri vzniku najstaršej tunajšej šľachty.

Územie Liptova pravdepodobne štátprávne patrilo už do Nitrianskeho kniežatstva a určite do Veľkej Moravy.⁴ Z tohto dôvodu môžeme aj na území Liptovskej kotliny predpokladať kategorizovanie a pôvodnú štruktúru veľkomoravskej spoločnosti,⁵ ktorej časť tvorilo aj spoločensky exponovanejšie obyvateľstvo aj s možnosťou dedičnosti nadobudnutého postavenia. Tak napríklad už k roku 850 máme doložených 15 veľmožov kniežata Pribinu,⁶ ktorých pôvod nepochybne súvisel ešte s Nitrianskom. Reziduálne pretrvávanie pôvodnej veľkomoravskej spoločnosti treba predpokladať aj po zániku Veľkej Moravy niekedy na začiatku 10. storočia, a to aj na území Liptova, ako to dokazujú archeológmi odkryté opevnené útvary z rozhrania 11. a 12. storočia v katastri obce Liptovská Mara, v polohe Havránok.⁷

V novom politicko-správnom postavení Liptova, po jeho začlenení do Uhorska koncom 11. storočia,⁸ nepochybne došlo aj k novej kategorizácii tunajšieho pôvodného obyvateľstva, a to aj napriek tomu, že sa do istej miery rešpektoval jeho pôvodný spoločensko-správny život.⁹ Za podmienky lojálnosti voči novej moci (Arpádovcom) boli zaiste akceptovaní aj potomkovia pôvodnej spoločensky exponovanejšej vrstvy obyvateľstva, pričom neskôr (v 13. storočí) dochádzalo aj k ich nobilitovaniu a začleňovaniu do novovytvárannej štruktúry právne výsadného obyvateľstva Uhorska. Takéto nobilitované zložky pôvodného obyvateľstva potom vnášali aj isté

prvky pôvodného slovanského práva do regionálnych obmien „*ius Hungarorum*“,¹⁰ ktorého rezíduá možno sledovať aj v Liptove.

V súvislosti so začleňovaním Liptova do Uhorska sa aj v Liptovskej kotline usadili maďarské pohraničné stráže už v 12. storočí,¹¹ a to v lokalite, ktorú miestne obyvateľstvo v 13. storočí výstižne pomenovalo Uhorská Ves.¹² Príslušníkmi vojenskej družiny v Uhorskej Vsi boli nepochybne hlavne maďarskí bojovníci, no členmi vojenskej kolónie boli aj príslušníci iných národností, hlavne českej a valónskej, ktorých uhorskí panovníci najímali do svojich služieb. Pôvodné územie Uhorskej Vsi tvorilo rozsiahly majetkový komplex, ktorý sa v 30-tych rokoch 13. storočia rozpadol spolu s inštitútom vojenskej posádky strážcov hraníc. Tak už v roku 1230 Ondrej II. daroval Beuchovi, Hauchovi a Polkovi za ich verné služby akúsi „*prázdnu zem*“, ležiacu v Liptove, ktorá kedysi patrila dedine Uhorskej Vsi. Tiež oslobodzuje tamojší trh od všetkých poplatkov a mýta.¹³ Len podľa stručnej metácie darovaného majetku vieme, že ležal v severovýchodnej časti Liptovskej kotliny medzi potokmi Revišná (*Beuchna/Reuchna*) a Belanka (*Feirpotok*) a zahŕňal aj územie Hýb.¹⁴

Termín „*prázdna zem*“ - *terra vacans* - treba pritom chápať nie ako neosídlenú, pustú zem bez obyvateľstva,¹⁵ ale ako vlastnícky právne neobsadený majetok, ktorý preto spadol do donačnej právomoci uhorských kráľov. Napokon odporuje tomu aj existencia vojensko-strážnej posádky v Uhorskej Vsi, ktorej prítomnosť v „pustom“ kraji bez obyvateľov by nemala žiadny zmysel.

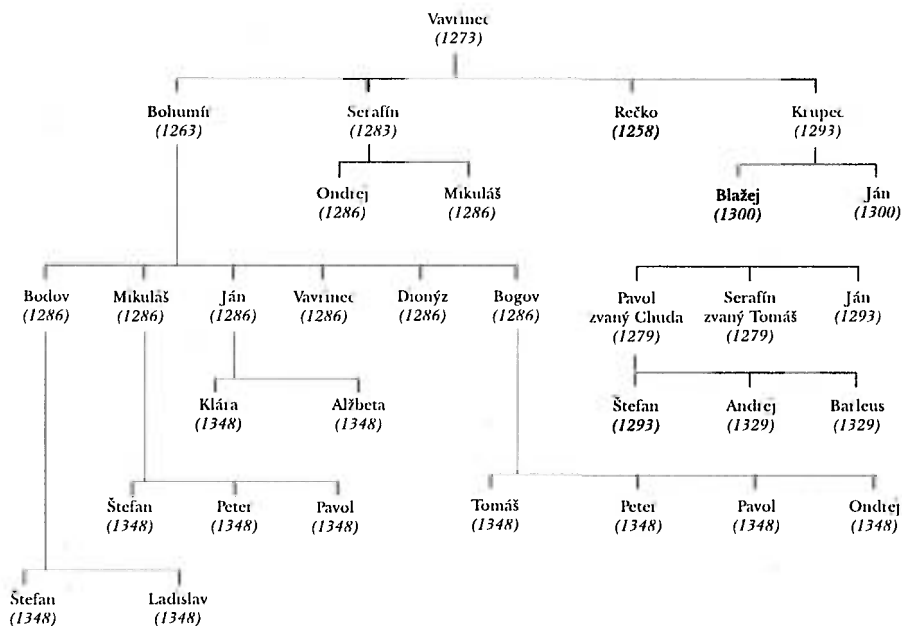
Obdarovaný Polka a jeho spoločníci zrejme pochádzali z radov pôvodných strážcov z Uhorskej Vsi a spomínané verné služby boli zaiste militárneho charakteru. Darovaný majetok si medzi sebou podelili a na Hauchovej časti tak po roku 1230 vznikla osada Hauchova Ves (neskôr Liptovská Ondrašová). V roku 1286 je však doložená už ako majetok patriaci Ondrejovi a Mikulášovi, synom Serafina.¹⁶ Ktorú časť obdržal Beuch, sa z písomných prameňov nedozvedáme, no Polkovi pripadla Uhorská Ves a Hybe. V Uhorskej Vsi napokon býval ešte aj v roku 1239, kedy mu Belo IV. odobral Hybe aj s majetkami, ktoré k nim patrili, a ponechal mu len Uhorskú Ves.¹⁷ Je zaujímavé, že povedľa Polka sa v roku 1239 neuvádzajú aj Beuch a Hauch, hoci v roku 1230 aj oni boli adresámi pôvodnej donácie Ondreja II. Možno si to vysvetliť iba tak, že pred rokom 1239 zomreli bez dedičov a zrejme nedlho potom postihol rovnaký osud aj Polka. Ich dedičné majetky tak pripadli odúmrtou kráľovskej korune a stali sa predmetom ďalšej donačnej politiky. Už v roku 1263 totiž Bohumír, syn Vavrinca, požiadal uhorského kráľa Bela IV. o darovanie akéhosi majetku, nazývaného „*Wezweres*“, ktorý ležal na pravom brehu Váhu.¹⁸ Kráľ jeho žiadosti vyhovel a len podľa stručnej lokalizácie darovaného majetku vieme, že zahŕňal aj územie Uhorskej Vsi, keďže jeho severnou hranicou bol Váh. Išlo teda o bývalé majetky Polka. Na darovanom území neskôr vznikli dediny Liptovský (predtým Svätý) Ján, Závažná Poruba a Nižná Boca.¹⁹

Treba podotknúť, že komes Bohumír bol potomkom českého rytiera Vavrinca, ktorý sa do Uhorska prisťahoval za vojenskou službou a bol tak pravdepodobne členom vojenskej kolónie v Uhorskej Vsi. On aj jeho potomkovia nadobudli v Uhorsku osobitný sociálny aj právny štatút hostí (*hospites*),²⁰ ktorý ich spoločensky kategorizoval vyššie ako starousadlé obyvateľstvo. No k tomu, aby mohli v Uhorsku nadobúdať majetky a krajinské hodnosti, potrebovali súhlas šľachty a panovníka, čo právne kodifikovala už Zlatá bula z roku 1222.²¹

Donáciu na *weszerešský* majetok z roku 1263 potvrdil Bohumírovi aj kráľ Ladislav IV. Stalo sa tak v rokoch 1285,²² ale najmä v roku 1286, kedy panovník Bohumíra a jeho brata Serafína na ich vlastnú žiadosť zároveň vyňal z počtu hostí a aj so synmi povýšil do šľachtického stavu. Podmienkou bola ich účasť na vojenských expediáciách uhorských kráľov pod kráľovskou zástavou.²¹ Pri tej príležitosti sa podotýka, že ich predkovia odvodzovali svoj pôvod od českej šľachty.²⁴

Uvedená nobilitácia tak stala potomkov Vavrinca na roveň ostatnej uhorskej šľachty aj s možnosťou zúčastňovať sa na správe krajiných záležitostí. Ich jedinou povinnosťou bola len prípadná účasť v kráľovskom vojsku. Už v roku 1287 však komes Bohumír získal výsadu viesť svojich ozbrojencov pod vlastnou koruhvou,²⁵ pričom už pred týmto rokom musel disponovať vlastným výsostným znamením - erbom, odlišným od banderiálneho znaku zvolenského župana. V 13. storočí bol totiž medzi vyobrazením zástav a erbov úzky vzťah²⁶ a aj používanie zástav na bojiskách bolo v tomto období v Uhorsku už všeobecne rozšírené.²⁷

Samotná účasť v kráľovskom vojsku bola nepochybne nákladná záležitosť a Bohumírovi sa ju snažili uľahčiť si tým, že vždy, keď sa museli zúčastniť vojenskej expedície, vyberali od obyvateľov svojich dedín, založených na nemeckom práve, zvláštny poplatok vo výške 1 vážky striebra (cca 5 g) od každého lánu pola. Potvrdzujú to šoltýske listiny dedín Važca²⁸ a Štrby,²⁹ ktoré založili spíšskí Nemci na území, ktoré v roku 1269 dostal komes Bohumír od Bela IV.³⁰

Tab. 1.
(Roky v zátvorkách sú rokmi bezpečného doloženia v listinách.)

V roku 1299 Mikuláš s bratom Batizom, zemaniam z Vrbyce, napadli vo vlastníctve už spomínaného *wezwerešského* majetku Bohumírovcov a títo, aby obhájili svoje majetkové právo, sa okrem dokumentov a listín museli preukázať pred Spišskou kapitulou aj svedectvom 60-tich podobných šľachticov z Turca, Liptova, Spiša a Šariša.³¹ Sporný majetok sa tu uvádza pod menom „*Domanyulese*“ v zmysle Domanovo sídlo³² a len jeho metácia dosvedčuje, že ide o ten istý majetok, ktorý sa v roku 1263 uvádza pod menom „*Wezweres*“. Je pozoruhodné, že aj keď do roku 1299 existovali minimálne tri listiny, ktoré hodnoverne dosvedčovali Bohumírovcom držbu ich rodového majetku, predsa bolo ešte potrebné získať aj svedectvo šľachty zo širšieho okolia. Išlo tu o pozostatok starej právnej zvyklosti, podľa ktorej svedectvo popredných mužov rovnakého stavu malo väčšiu vážnosť než listina, nakoľko úzus zlistiňovania majetkovoprávných pokonaní sa v Uhorsku ujmá len pozvoľna. Svedectvo širšieho okolia zabezpečoval ďalší starý právny relikť, keď každý majetkový alebo právny akt sa musel ešte proklamovať na troch po sebe nasledujúcich trhoch v okolí, čím sa zabezpečovala jeho širšia známosť. V strednom a východnom Liptove sa trhy konali v Liptovskom Mikuláši, Liptovskej Mare a v Nemeckej Lupči³³ a, ako to dosvedčuje údaj z roku 1310, zrejme aj vo Važci alebo v Štrbe.³⁴

Okrem synov Bohumíra a Serafína mal český rytier Vavrínek aj ďalších synov Rečka a Krupca, ktorí sa asi niekedy v 50-tych rokoch 13. storočia usadili v Turci, kde získali aj majetky. Rečko sa už v roku 1258 spomína ako južný sused pri metácii štyroch popluží darovanej zeme, vyňatých z turčianskych Socoviec.³⁵ Naďalej si však zachoval aj svoj podiel v dedičných liptovských majetkoch, pretože pri už spomínanom spore v roku 1299 jeho syn Pavol vystupuje spoločne s liptovskými Bohumírovcami na ich obranu.³⁶ Pri nobilitácii Vavrincových synov Bohumíra a Serafína v roku 1286 však Rečko ani jeho potomkovia nevystupujú. Dôvodom bolo hlavne to, že už v roku 1279, keď im Ladislav IV. daroval výmenou za ich dedičné majetky Pravno, zároveň ich vymanil aj spod právomoci zvolenských županov, čím sa fakticky zaradili medzi vyššiu šľachtu.³⁷ Rečkov brat Krupec sa spomína v roku 1293, kedy ho Ondrej III. za obranu kráľovských majetkov v Turci tiež vyňal spod jurisdikcie zvolenského župana a krajinského sudcu a podriadil pod právomoc panovníka.³⁸ Niekedy pred rokom 1300 si Rečko a Krupec rozdelili svoje turčianske majetky, pretože v uvedenom roku si Blažej a Ján, Krupcovi synovia, nárokovali aj majetky Pavla a Serafína, synov Rečka.³⁹ K ďalšej delbe rodinných majetkov medzi Rečkovými synmi došlo v roku 1302 - ako ich príbuzní sa v listine uvádzajú aj liptovskí šľachtici Bodov, Mikuláš a Bokov, synovia Bohumíra, a Ondrej a Mikuláš, synovia Serafína.⁴⁰

Ak teda vyššie uvedené zosumarizujeme, môžeme najstaršie potomstvo českého rytiera Vavrínca zrekonštruovať asi takto: Vavrínek mal štyroch synov - Bohumíra, Serafína, Rečka a Krupca. Bohumír mal synov Bodova, ktorý mal synov Štefana a Ladislava,⁴¹ Mikuláša, ktorý mal synov Štefana, Petra a Pavla,⁴² Jána, ktorý mal dve dcéry Kláru a Alžbetu,⁴³ Vavrínca a Dionýza, o ktorých potomkoch autentické písomné pramene mlčia, a napokon ešte Bokova (Bohumíra ?),⁴⁴ ktorý mal synov Tomáša, Petra, Pavla a Ondreja.⁴⁵ Potomkovia komesa Bohumíra sa stali zakladateľmi samostatných liptovských zemianskych rodín zo Svätého Jána, z Trsteného a zo Smrečian.⁴⁶

Druhý Vavrincov syn Serafín mal dvoch synov - Ondreja a Mikuláša.⁴⁷ Títo sa stali zakladateľmi samostatných zemianskych rodín zo Svätého Petra, zo Svätého Mikuláša a z Ondrašovej.⁴⁸

Další Vavrincovi synovia Rečko a Krupec sa asi niekedy v polovici 13. storočia usadili v Turci. Rečko mal troch synov - Pavla,⁴⁹ ktorý mal synov Štefana,⁵⁰ Ondreja a Barlea,⁵¹ ďalej Serafína, nazývaného tiež Tomáš,⁵² a napokon Jána, ktorý pred rokom 1293 zahynul pri dobíjaní poľského hradu Prodatín.⁵³ Krupec mal dvoch známych synov - Blažejša a Jána, ktorými táto vetva rodu aj vymiera.⁵⁴

Napokon je treba ešte zdôrazniť, že príbuzenský vzťah medzi českým rytierom Vavrincom, jeho potomkami a v roku 1230 spomínanými Beuchom, Hauchom a Polkom na základe hodnoverných písomných prameňov doložiť nemožno.⁵⁵ Staršia i novšia literatúra, ktorá ho uvádza, vychádza pritom z predpokladu, že keď v roku 1283 predkladajú Serafín a Bohumír, synovia Vavrinca, Ladislavovi IV. na confirmáciu pôvodnú donáciu pre Haucha, Beucha a Polka z roku 1230,⁵⁶ musia byť ich potomkovia. Ako sme však už vyššie uviedli, majetok Uhorskej Vsi získali komes Bohumír s bratom Serafínom až v roku 1263, ako to vyplýva z metácie darovaného územia. A podľa vtedajšieho úzu získavali nadobúdatelia s darovaným majetkom spravidla aj všetky dokumenty, ktoré sa naň vzťahovali. Tak si možno vysvetliť, ako sa listina z roku 1230 na majetok Uhorskej Vsi dostala do rúk Serafína a Bohumíra. Už v roku 1230 donácia na tento majetok predstavovala územne rozsiahly majetkový komplex, ktorého hustota a štruktúra osídlenia nebola veľká (čo bol aj dôvod, prečo sa nedal presnejšie vymedziť, keďže tu bolo len málo všeobecnejšie známych orientačných bodov).

Podobne tomu bolo aj v roku 1263, kedy mal darovaný majetok navyše aj iné meno, čo všetko zrejme spôsobovalo spory s majiteľmi okolitých majetkov. To bol pravdepodobne aj dôvod, pre ktorý si Serafín a Bohumír dali v roku 1283 confirmovať pôvodnú listinu z roku 1230. Fakt, že k významným majetkovým sporom skutočne dochádzalo, bezpečne dokumentujú udalosti z roku 1299 a napokon aj nezvyčajne veľký počet confirmácií, ktoré sa Bohumírovci snažili získať na svoje majetky ešte v 13. storočí.

Ako sme už uviedli, z pôvodného majetkového komplexu Uhorskej Vsi boli uhorskými kráľmi, prevažne za vojenské služby, obdarovaní potomkovia členov jej pôvodnej vojensko-strážnej posádky. Niekedy v polovici 13. storočia tak časť z tohto komplexu získal aj istý Detrich (možno nemeckého pôvodu). Na darovanom majetku si vybudoval kúriu, okolo ktorej neskôr vznikla zemianska osada Detrichova Ves. Pri reambulácii okoličianskych majetkov v roku 1297 vystupuje totiž už len jeho potomstvo - syn komes Bohumír so synmi, teda Detrichovými vnukmi.⁵⁷ Prvú skutočnú písomnú správu o Detrichovej Vsi poznáme až z roku 1357, no spomína sa vtedy zároveň aj ďalšie Detrichove potomstvo: Pavol, Šimon, Marek a Štefan, synovia Benedikta, Alexander, syn Ondreja, Ondrej, syn Vavrinca, ďalší Ondrej, syn Pavla, a Ján a Bohumír (*Bagou*), synovia Tomáša.⁵⁸ Ich majetky sa ešte stále uvádzajú pod názvom Uhorská Ves, do majetkového komplexu ktorej pôvodne aj patrili.⁵⁹ Pôvodné majetky Detricha z polovice 13. storočia si jeho synovia podelili medzi seba. V roku 1309 totiž Benedikt, Tomáš, Vavrinec a Teodor, synovia Detricha, žiadali magistra Donča o súhlas s predajom Teodorovej čiastky svojmu príbuznému Egđiovi.⁶⁰

Další Detrichov syn Benedikt a jeho potomkovia si na svojom majetkovom dieli vybudovali v 1. polovici 14. storočia v blízkosti Detrichovej Vsi ďalšiu zemiansku osadu Beňadikovu, prvú písomnú správu o ktorej poznáme až z roku 1357.⁶¹ Koncom 15. storočia táto dedina s Detrichovou Vsou sídlíštno splynula, čo sa odrazi-

lo aj v predikáte tunajšieho zemana Imricha, ktorý sa začiatkom 60-tych rokov 15. storočia raz uvádza „z Beňadikovej“ a inokedy zase „z Detrichovej Vsi“.⁶²

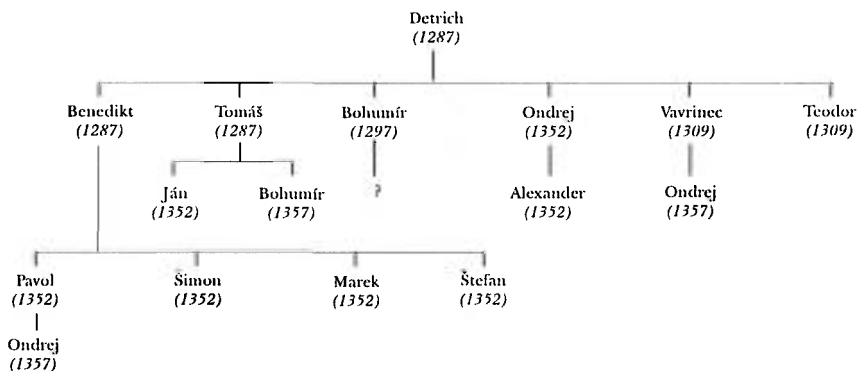
Detrichovi potomkovia sa čoskoro dostali aj do príbuzenstva s Bohumírovcami. V roku 1287 totiž Ladislav IV. na žiadosť komesa Bohumíra oslobodil jeho príbuzných Benedikta a Tomáša, synov Detricha, od platenia kolekty a uložil im povinnosť osobne slúžiť v kráľovskom vojsku pod Bohumírovým vedením.⁶³ Uvedenú skutočnosť tak môžeme pokladať za akt ich povýšenia medzi strednú šľachtu - tzv. *filii jobationum* - v postavení familiárov komesa Bohumíra.

Napokon naše poznatky o najstaršom potomstve Detricha spresňuje aj údaj z roku 1352, keď pri reambulácii majetkov Čremna a Okoličného vystupujú ako južní susedia aj Detrichovi synovia Benedikt so synmi Šimonom, Pavlom, Marekom a Štefanom, ďalej Tomáš so synom Jánom a napokon Ondrej a jeho syn Alexander.⁶⁴ Najstaršiu genealógiu Detrichovcov tak teda možno zrekonštruovať asi takto: Detrich mal šiestich synov - Benedikta, Tomáša, Ondreja, Bohumíra, Vavrinca a Teodora. Benedikt mal štyroch synov Pavla, ktorý mal syna Ondreja, Šimona, Mareka a Štefana. Ďalší Detrichov syn Tomáš mal synov Jána a Bohumíra (*Bogou*). Ondrej mal syna Alexandra a Vavrinec syna Ondreja. Potomstvo mal aj Bohumír, Detrichov syn, no nespomína sa po mene.⁶⁵

Detrichovi potomkovia sa stali zakladateľmi samostatných zemianskych rodín Kyseľovcov, Detrichovcov a Lubiovcov, ktorí v Beňadikovej aj nepretržite bývali.⁶⁶

Vzhľadom na blízku geografickú polohu do pôvodného majetkového komplexu Uhorskej Vsi zrejme patrila aj dedina Iľanovo, ktorú už v roku 1233 daroval Ondrej II. Mikulášovi, mladšiemu synovi komesa Detricha, za služby vykonávané aj mimo hraníc kráľovstva.⁶⁷ Spomínané služby mali zaiste militárny charakter. Iľanovo však v majetkovej držbe Mikuláša nezostalo nadlho, pretože už v roku 1246 mu ho Belo IV. spolu s Paludzou vymenil za Ďarmoty v Hontianskej župe.⁶⁸ Komes Detrich a jeho syn Mikuláš boli predkami známeho šľachtického rodu Balašovcov.⁶⁹

V roku 1231 uhorský kráľ Ondrej II. vo Zvolene po zväžení všetkých preukázaných služieb daroval Beharovi, synovi Samuela, v Liptove zem v rozsahu šiestich

Tab. 2. Rodokmeň zemanov z Detrichovej Vsi

popluží, vyčlenenú z majetku Bobrovca (*Bobrouch*) a Bobrovčeka (*Hodos*).⁷⁰ Meno Behara vo význame Posol poukazuje na charakter spomínaných služieb. Na darovanom území si Behar čoskoro postavil kúriu,⁷¹ okolo ktorej jeho synovia neskôr vybudovali zemiansku osadu (dnes Liptovské) Beharovce. Už v roku 1262 si Beharovi synovia Dionýz, Peter, Vojslav a Sebastián, vystupujúci už ako liptovskí šľachtici, dali od Bela IV. potvrdiť pôvodnú donáciu z roku 1231 pre ich otca.⁷² Vyžadovali si to zrejme susedské majetkové spory, ktoré však po tomto roku pretrvávali aj naďalej. Až niekedy pred rokom 1283 došlo k zmiereniu, o čom liptovský dvorský župan Klement vydal v uvedenom roku konkordačnú listinu.⁷³ Za Beharovcov pritom vystupoval ďalší Beharov syn Michal, ktorý sa v roku 1262 ešte nespomína.⁷⁴ S ďalším Beharovým potomkom sa stretávame až v roku 1314, kedy magister Donč daroval Omodejovi, synovi Behara, akúsi zem, vyčlenenú zo zeme ľudí z Liptovského Trnovca.⁷⁵ Títo šiesti Beharovi synovia - Dionýz, Peter, Vojslav, Sebastián, Michal a Omodej - sa tak stali zakladateľmi zemianskej rodiny z Beharoviec, kde aj ich potomkovia nepretržite bývali.

Najjužnejším územím v Liptovskej kotline, ktoré sa stalo predmetom donácií uhorských kráľov, bola Revúcka dolina. Už v roku 1233 Ondrej II. daroval Hudkovi za služby, vykonávané už od mladosti, tri poplužia zeme na obrábanie z kráľovského majetku Revúca. Zároveň kráľ poveril svojho prislada Raduna, aby Hudka uviedol do držby darovaného majetku.⁷⁶ Hudko sa na svojom majetku usadil a čoskoro tu vznikla aj zemianska osada, pomenovaná podľa potoka tečúceho dolinou - Revúca. Už v roku 1271 žiadali Hudkovi potomkovia - syn Miloslav so synmi Ladislavom a Dominikom - kráľa Štefana V. o potvrdenie držby revúckeho majetku, čomu panovník vyhovel.⁷⁷ Svoj majetok si dali potvrdiť aj od Ladislava IV. v roku 1274, ktorého zároveň požiadali, aby mohli užívať aj kráľovský les, susediaci s ich majetkom na druhom brehu potoka Revúca. Panovník im povolil užívať les len v dĺžke ich majetku, čím sa tento rozšíril aj na západný breh Revúcej.⁷⁸ Revúcky majetok si však Hudkovi potomkovia dlho nepodržali, pretože už v roku 1288 ho Ladislav, syn Miloslava z Liptova, so synmi Tomášom a Jánom a Dominik, Ladislavov brat, so synmi Petrom a Martinom predali Ivčovi a Ďurkovi za 40 mariek jemného striebra.⁷⁹ Ako sa v listine uvádza, predávaný majetok ležal niekde medzi dedinou Gočal a zemou Bočkových synov,⁸⁰ no jeho bližšia lokalizácia je sporná, keďže ani jeden z týchto orientačných majetkov sa v neskorších písomnostiach nevyskytuje. Isté je pritom iba to, že musel ležať niekde v strednej alebo severnej časti Revúckej doliny, pretože jej južná časť, až na krátku výnimku za vlády Karola Róberta, zostala do roku 1367 kráľovským majetkom a až v tomto roku ho Ludovít I. daroval Marekovi, synovi Petra z Okoličného (*de Akalych*).⁸¹

Je možné, že aj Bočkovi synovia, spomínaní v listine z roku 1288, držali svoj majetok v Liptove už na základe staršieho, zvykovým právom petrifikovaného slovenského (slovenského) práva, keďže žiadnu donáciu na uvedenú zem nepoznáme. O Hudkových potomkoch v Liptove ďalšie písomné pramene mlčia. Je preto pravdepodobné, že po odpredaní svojej dedičnej zeme sa z Liptova odsťahovali. Kúpujúci Ivčo a Ďurko (domácke mená Ivana a Juraja) boli predkami známeho oravského zemianskeho rodu z Vyšného Kubína. Ani v ich držbe však revúcky majetok nezostal dlho, pretože v roku 1325 ho s Mikulášom, Petrom a Filipom, synmi Ivča (*Gyucha*), a Michalom a Adrianom, synmi Ďurka (*Gyurk*), zvolenský župan Donč vymenil za Vyšný

Kubín (*superior Kolbin*).⁸² Získaný revúcky majetok magister Donč pripojil k chotáru vznikajúceho mesta Ružomberka a v roku 1340 je už jeho trvalou súčasťou.⁸³

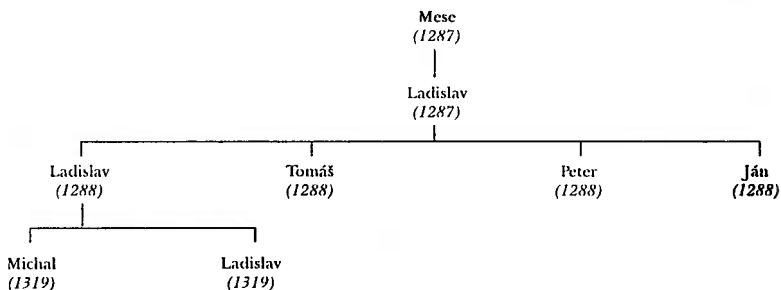
Okrem Maďarov, ktorí, ako sme už uviedli, sa usadili prevažne v Uhorskej Vsi, prišli niekedy v 12. storočí do Liptova aj Valóni. Usadili sa v lokalite, ktorá v okolitom slovenskom etnickom prostredí dostala výstižný názov Vlchy (*villa Latina*). Nie je dodnes uspokojivo vysvetlené, aká bola ich pôvodná funkcia a postavenie v Liptove,⁸⁴ no je veľmi pravdepodobné, že tvorili osobitnú vojenskú kolóniu, podobnú vojenskej posádke v Uhorskej Vsi.

Jeden z Valónov - Ján nazývaný Gál získal od Bela IV. v roku 1262 zem v rozsahu štyroch popluzí, nachádzajúcu sa v Liptove. Dôvodom tejto donácie boli zásluhy pri strážení kráľovského hradu Liptov. Panovník ho zároveň poveril, aby v čase všeobecnej vojenskej insurekcie zotrval ako vojak na stráži spomínaného hradu. Túto listinu si dal Ján Gál v roku 1278 potvrdiť kráľom Ladislavom IV.⁸⁵

Možno z toho usudzovať, že Ján Gál od roku 1262 patril k tej zložke najnižšie postaveného výsadného obyvateľstva v Uhorsku, ktorú dobové pramene označujú ako hradných jobagiónov - *iobagiones castri*. Jeho potomkovia boli zakladateľmi zemianskeho rodu z Vlách.⁸⁶

Pravdepodobne v podobnom postavení ako Ján Gál boli v Liptove aj istí Gekmin a Tývan, tiež pochádzajúci z Vlách. V roku 1267 boli adresátni údajnej donácie Bela IV. na zem nazývanú „*Vidafelde*“.⁸⁷ Listina však bola v 14. storočí sfašovaná, no pokiaľ sa týka jej protagonistov, obsahuje zrejme hodnoverné reálie. So spomínaným Gekminom sa totiž stretávame aj v roku 1298 a jeho titul komesa naznačuje, že mal aj isté majetky v Liptove.⁸⁸ V listine, hlásiacej sa do roku 1267, sa ako zásluhy Gekmina a Tývana uvádzajú ich služby pri udržiavaní hradu Liptov,⁸⁹ čo poukazuje na skutočnosť, že viacerí z Valónov na tomto hrade naozaj slúžili.

Za zemana pochádzajúceho z radov Valónov v Liptove treba pokladať aj istého Gala, ktorého syn Mikuláš dostal v roku 1266 od Bela IV. donáciu na majetok, nazývaný „*Jazerná Lúčka*“.⁹⁰ Mikulášovi potomkovia Lúčku držali až do roku 1341, kedy ju s nimi panovník Karol Róbert vymenil za Parížovce, ktorých názov sa stal aj predikátom tamojších zemanov.⁹¹

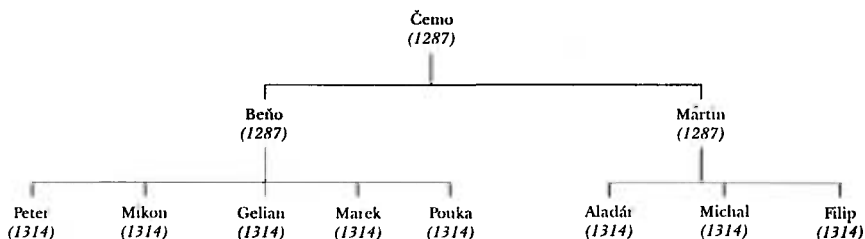

Tab. 3. Rodokmeň zemanov z Nežtoviec

Spomedzi Valónov zrejme pochádzali aj istí Izumbar, lučičtínik, a Hongh, kamenár, ktorí už pred rokom 1262 užívali akúsi zem v rozsahu troch popluží, ležiacu pod hradom Liptov. V uvedenom roku totiž žiadali kráľa Bela IV. o písomné potvrdenie tejto držby, čomu panovník vyhovel.⁹² Aké boli ďalšie osudy Izumbara a Hongha, sa z písomných prameňov nedozvedáme, no Hongh sa zrejme na darovanom majetku aj usadil, keďže niesol jeho meno. V roku 1286 mu však už nepatril, pretože v tomto roku zvolenský župan Demeter uviedol do držby zeme nazývanej „*Honghfælde*“ istého Ladislava, syna Meseho, čo v roku 1287 potvrdil aj kráľ Ladislav IV.⁹³ Ladislav, syn Meseho, túto zem získal už skôr a vybudoval tu osadu (dnes) Nežitovce. Aký bol pôvod Meseho a jeho potomkov, na základe písomných prameňov nemožno bezpečne zistiť, no pravdepodobne pochádzali z radov domáceho poddanského obyvateľstva. Už v roku 1288 však Ladislav IV. povýšil Meseho synov Ladislava, Tomáša, Petra a Jána (*de Mesehaza*) medzi nižšiu liptovskú šľachtu - tzv. *filiu iobagionum* - pod podmienkou ich účasti v kráľovskom vojsku.⁹⁴

Rodové majetky zemanov z Nežitoviec najviac rozšíril Ladislav, ktorému už v roku 1297 kráľ Ondrej III. daroval tiež les Veľká Bukovina pri potoku Sestrč aj s Gregorovou lúkou.⁹⁵ Jeho synom Michalovi a Ladislavovi už patrili rozsiahle majetky ležiace medzi hradmi Liptov a Orava. Ich ohraničenie si nechali v roku 1319 potvrdiť aj od turčianskeho konventu.⁹⁶ Potomkovia Meseho syna Ladislava sa stali zakladateľmi zemianskej rodiny z Nežitoviec a ďalší Meseho synovia založili menšie zemianske rody z Bukoviny⁹⁷ a zo Svätej Anny.⁹⁸

Medzi staré a pôvodné liptovské zemianske rody patrili aj Benickí z Beníc. Ich hodnoverne najstarším známym predkom bol istý Čemo, ktorý okolo polovice 13. storočia žil v Paludzi, kde vlastnil aj akúsi zem. V roku 1287 uhorský kráľ Ladislav IV. povýšil jeho synov Martina a Beňa (Benedikta) medzi synov jobagiónov (*filiu iobagionum*) a súčasne im daroval aj dve poplužia zeme, vyňaté z chotára Paludze.⁹⁹ Na darovanom majetku si obaja vystavali domy a spoločne ho užívali až do roku 1314, kedy si ho rozdelili. Východnú časť pritom dostal Beňo so svojimi synmi Petrom, Mikonom, Geliánom, Markom a Pouka. Západnú časť si podelili Martinovi synovia Aladár, Michal a Filip (*Phyle*).¹⁰⁰

Tab. 4. Rodokmeň zemanov z Beníc

Beňovi synovia pomenovali svoj majetkový podiel po svojom otcovi - Benice a z jeho názvu si neskôr tamojší zemanovia odvodili svoje priezvisko a predikát.¹⁰¹

S iným Čemom, ktorý tiež žil okolo polovice 13. storočia, sa stretávame aj v nedalekej Palúdzke, kde vlastnil akúsi zem. V roku 1287 Ladislav IV vyňal jeho synov Mareka, Benedikta a Mórica aj s ich zemou, ktorú držali „oddávna“ (!), spomedzi ostatných palučianskych poddaných a povýšil ich medzi zemanov - synov jobagiónov.¹⁰² Darovaný majetok držali Čemovi synovia už skôr a zdedili ho po svojom otcovi na základe starého slovanského (slovenského) zvykového práva a po svojom otcovi ho aj pomenovali - Čemice. Čemovi synovia si tu čoskoro vybudovali aj svoje domy, pretože už v roku 1299 sa spomínajú pri metácii Palúdzky.¹⁰³ Názov Čemíc sa neskôr stal predikátom tunajších zemanov, potomkov Čema.¹⁰⁴

Starým liptovským šľachtickým rodom boli aj zemanovia z Marcelovej (dnes Bešeňová). Najstarším známym predkom rodu bol istý Ylarion, ktorého syn Marcel v roku 1279 obhajoval svoje majetky proti nároku kráľovského klučiara Heteho. Kráľ Ladislav IV Marcelovi jeho majetky ponechal, pretože sa obhájil hodnovernými listinami Bela IV. aj samotného Ladislava IV. Sporný majetok bol vtedy súčasťou majetkov jedného z najstarších liptovských sídlisk - (dnes Liptovskej) Teplej.¹⁰⁵ V roku 1286 Marcel s bratom Mikulášom získali od Ladislava IV ďalšiu donáciu na akúsi zem, nachádzajúcu sa v Liptove medzi Váhom a potokom Medokýš, na ktorej kedysi býval akýsi Havran.¹⁰⁶ V listine spomínaný Havran túto zem užíval nepochybné na základe starého zvykového práva pôvodných obyvateľov Liptova, keďže nepoznáme na ňu vydanú donáciu.

Ylarionov syn Marcel sa na darovanom majetku usadil a ten neskôr dostal názov Marcelová (Marcelova Ves). Sám Marcel mal iba jediného známeho syna Andreja, ktorý okrem dvoch synov mal aj dcéru Margitu. Tá sa vydala za turčianskeho zemana Pavla zo Zorkoviec. V roku 1361 už nežila, pretože v uvedenom roku jej manžel magister Pavol so synom Petrom zo Zorkoviec (*de villa Zork*) vyplatili za Margitine veno pred turčianskym konventom 13 zlatých jej bratom Štefanovi a Tomášovi z Marcelovej (*de Marcellalua*).¹⁰⁷

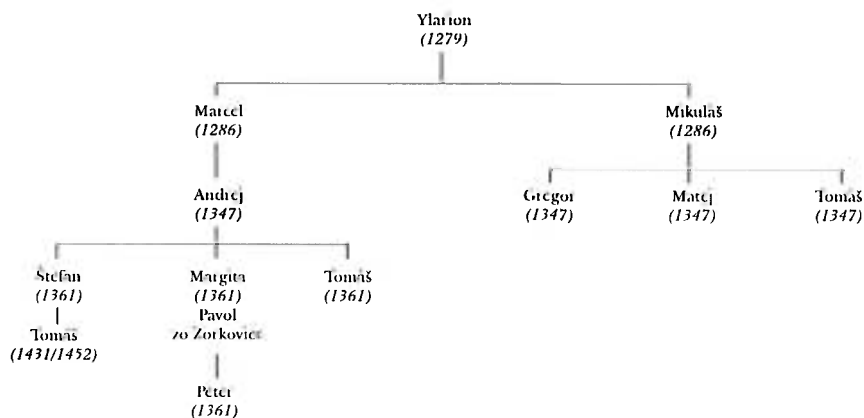
O potomkoch druhého Ylarionovho syna Mikuláša písomné pramene mlčia. V roku 1347 však kráľ Ľudovít I. vyňal Gregora, komesa všetkých Pečenehov, jeho bratov Mateja a Tomáša, ako aj Andreja, syna Marcela, spod súdnej právomoci krajského sudcu a zvlášť spod jurisdikcie sudcu Liptovskej župy.¹⁰⁸ Zo znenia listiny je pritom zrejmé, že spomínaní komes Gregor, Matej a Tomáš boli príbuzní Marcela a jeho syna Andreja. Vzhľadom na ďalej uvedené sa núka iba jediný možný genealogický vzťah, a to - že boli synmi Mikuláša, druhého Ylarionovho syna, vtedy zrejme dávno nebohého, keďže sa v listine už nespomína. Ani o Gregorovi, Matejovi a Tomášovi už ďalšie písomné správy neinformujú, no prezývka Pečeneh, Pečenežský (lat. *Bissenus*), odvodená z pôvodnej funkcie Gregora - komesa Pečenehov, prešla na potomkov Marcela, čo poukazuje jednoznačne na dve skutočnosti. A totiž, že komes Gregor, Matej a Tomáš skutočne pochádzali z Ylarionovho rodu, a tak Marcel so synom Andrejom boli ich bezprostrední príbuzní, a napokon, že sami už nemali žiadne potomstvo, ktoré by prevzalo prezývku predkov, a tak pokračovateľmi rodu zostali len Andrejovi synovia Štefan a Tomáš, ktorí zdedili nielen rodinné majetky, ale aj prezývku po Gregorovi.

V roku 1366 zrejme už potomkovia Mikuláša nežili, pretože v tomto roku si Andrejovi synovia Štefan a Tomáš, nazývaní Pečenežskí, rozdelili svoje dedičné lip-tovské majetky (zrejme Marcelovú).¹⁰⁹ V roku 1387 navyše získal Tomáš nazývaný Pečeneh od Žigmunda Luxemburského aj majetok Záskanie na Orave.¹¹⁰ Svoje ma-jetky sa obaja bratia snažili čo najviac rozšíriť a už v roku 1392 získali od temeškého a lip-tovského župana Ladislava *de Sarow* predium (majer), „*Iuankahaza*“, pretože jeho predchádzajúci majiteľ Ján, syn Mikuláša, odmietol vykonávať vojenskú službu na hrade Liptov a zo svojich majetkov tajne ušiel.¹¹¹ Navyše v roku 1394 žiadali od Žig-munda Luxemburského, aby im daroval aj dedinu Potok-Medokýš,¹¹² čo sa im sku-točne podarilo až v roku 1410.¹¹³

Sám Tomáš zrejme nemal ďalšie potomstvo a aj jeho brat Štefan mal iba jed-ného syna Tomáša, ktorý sa po prvýkrát spomína až v roku 1431, medzi ostatnými lip-tovskými šľachticmi.¹¹⁴ Dosiahol však významné spoločenské postavenie, keď sa stal lip-tovským podžupanom. Z titulu tejto funkcie vydal v roku 1452 spolu so slúž-nymi župy svedeckú listinu pre Šimona Zahora z Madočian.¹¹⁵ Krátko po tomto roku však aj Tomáš zomrel bez potomkov, pretože už v roku 1454 jeho majetky daroval Ján Huňady Štefanovi, bratovi Pongráca zo Svätého Mikuláša.¹¹⁶ Až po Tomášovej smrti dostala dedina Marcelová nový názov - Bešeňová, odvodený od prezývky ta-mojších pôvodných zemanov. v tomto znení prvýkrát vystupuje už v darovacej listi-ne Jána Huňadyho.

Jedným z najvýznamnejších lip-tovských šľachtických rodov boli nepochybne aj zemania z Okoličného. V strednom Liptove im patrili rozsiahle majetky a dediny Veterná Poruba, Štefanka, Lazisko, Črnnô a Okoličné.

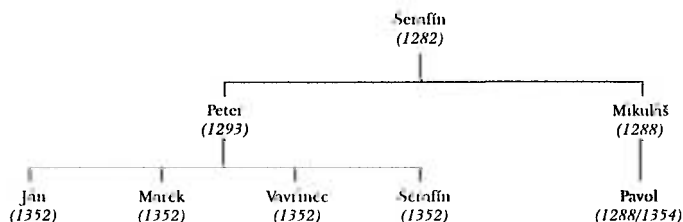
Hodnoverne najstarším známym predkom rodu bol istý Serafín, ktorý ako servient zvolenského župana Mikuláša slúžil v kráľovskom vojsku. Na jeseň v roku 1280 sa aktívne zúčastnil bitky na poli Hód (dnes Hódmezővásárhely - severne od

Tab. 5. Rodokmeň zemanov z Marcelovej (Bešeňovej)

Segedína), kde kráľovské vojsko, vedené samotným panovníkom Ladislavom IV., porazilo Kumánov.¹¹⁷ Serafín si v bitke údajne počínal mimoriadne hrdinsky, keď „nie bez preliatia svojej krvi udatne odťal hlavu jednému urodzenému Kumánovi a ukázal ju kráľovi“. Za to a mnohé iné jeho služby daroval mu kráľ Ladislav IV. v roku 1282 zem Črtna v Liptove, vyčlenenú z chotára Paludze.¹¹⁸ Kedy Serafín získal aj Okoličné, nemožno z písomných prameňov presne zistiť, no v roku 1293 vystupuje v jeho držbe už jeho syn Peter.¹¹⁹ Serafín mal aj ďalšieho syna Mikuláša a obaja bratia si Okoličné po smrti svojho otca podelili medzi sebou. Mikuláš však čoskoro na to zomiera a jeho majetkový podiel po ňom zdedil jeho syn Pavol, ktorý slúžil v kráľovskom vojsku. Nemohol sa preto venovať svojim liptovským majetkom a dal ich do užívania svojmu strýkovi Petrovi, bratovi svojho otca, o čom vydal turčiansky konvent v roku 1288 svedectvo.¹²⁰ No aj sám Pavol krátko na to padol pri dobýjaní hradu Kysak (Köszeg) a jeho majetky tak pripadli odúmrtou panovníkovi, keďže nemal dedičov. No už v roku 1297 daroval Ondrej III. pôvodne Pavlovi časť jeho strýkovi Petrovi, synovi Serafína, a zvolenskému a šarišskému županovi Demeťerovi prikázal uviesť Petra do držby celej a nedielnej dediny Okoličné.¹²¹ S držbou svojich majetkov v Okoličnom a v Črtnne mal však Peter isté problémy, a preto v roku 1326 požiadal panovníka o jej potvrdenie. Panovník mu vyhovel a ako osobitné zásluhy Petra pripomenul jeho vernosť a služby, ktoré preukazoval kráľovi na Orave proti ľuďom Matúša Čáka Trenčianskeho a tiež aj v Záhrebe a Sedmohradsku.¹²² Krátko na to, nepochybne už po smrti svojho otca, však Petrov syn Ján svoje majetky v Liptove stratil, keď v čase panovania Karola Róberta z bližšie neznámych dôvodov nevedel predložiť na revíziu listiny, ktorými by dokázal ich vlastníctvo. Až v roku 1352 mu ich kráľ Ľudovít I. opätovne vrátil, a to za jeho mnohé vojenské zásluhy pri výprave do Talianska, pri ktorej údajne prišiel aj o oko. Adresátni novej donácie sa okrem Petrovho syna Jána stali aj ďalší jeho synovia Marek, Vavrinec a Serafín,¹²³ a až táto donácia z roku 1352 sa stala majetkovým základom zemianskeho rodu z Okoličného aj do budúcnosti.

Záverom treba ešte dodať, že z množstva rodov a rodín liptovskej šľachtickej spoločnosti sme sa venovali iba niektorým, pričom ako kritérium výberu sme brahli do úvahy nielen ich starobylosť, ale aj nadobudnutý stupeň spoločenského postavenia, etnický pôvod a napokon aj ich vzťah k liptovskému regiónu. Mnohé rody (napríklad Bohumírovci a zemanovia z Okoličného) sa výraznou mierou zaslúžili o rozší-

Tab. 6. Rodokmeň zemanov z Okoličného

renie sídelnej štruktúry v Liptove a boli aj významným spoločensko-kultúrnym faktorom. Práve prostredníctvom svojej nobility Liptov komunikoval s ústrednou správou krajiny a ostatnými regiónmi Uhorska. Zvlášť blízky vzťah mala liptovská šľachta k susedným regiónom Turca a Oravy, čo samozrejme súviselo s pôvodnou administratívnou príslušnosťou všetkých troch regiónov k Zvolenskému komitátu.

Pôvod takmer všetkých liptovských šľachtických rodov súvisel bezprostredne s vojenskou službou uhorským kráľom. S ňou potom bola úzko zviazaná aj držba pôdy a nadobudnutých majetkov. No z Liptova poznáme aj niekoľko prípadov, kedy faktická držba pôdy predchádzala nobilitácii jej majiteľov. Je treba však tiež zdôrazniť, že aj predkovia takýchto zemianskych rodín museli preukazovať uhorským kráľom svoje vojenské služby a neskôr dochádzalo aj k spisomňovaniu ich stavu a potvrdenia ich skoršej majetkovej držby.

Prevažná väčšina liptovskej šľachty patrila medzi drobnú uhorskú šľachtu, ktorú dobové pramene označujú ako synov jobagiónov (*filii iobagionum*), no už v 13. storočí sa sami označovali aj všeobecným termínom *nobiles* - šľachtici.

Až do polovice 13. storočia vykonávali liptovskí šľachtici svoju vojenskú službu hlavne v bandériach zvolenských županov, po výstavbe hradu Liptov v polovici 13. storočia už boli viazaní predovšetkým k tomuto hradu. Jedinú výnimku tvorili Bohumírovci, ktorí obdržali od uhorských kráľov výsadu viesť do bojov aj vlastné bandérium, zložené hlavne zo svojich familárov.

Ako spoľahlivo dosvedčujú dobové pramene, liptovská šľachta nestála bokom od politického (ale aj spoločenského a kultúrneho) vývoja v krajine a aktívne sa zapájala aj do mocenských zápasov nielen v Uhorsku, ale aj všade tam, kde siahal vplyv uhorských kráľov.

Poznámky

¹ MAJLÁTH, B.: *Liptómegeyi törzsökös családok 1526-évig*. Turul, 8, 1890, NAGY, I.: *Magyarország családai címerekkél és nemzékivendí táblakkal 1-12 + dodatky*. Pest 1857-1866, HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia Liptova do konca 14. storočia*. Bratislava 1930, BEŇKO, J.: *Osídlenie severného Slovenska*. Košice 1985, s. 91-138, Tenže: *Najstaršia tučianska, liptovská a oravská šľachta*. In: *Najstaršie rody na Slovensku*. Martin 1994, s. 81-87.

² Porov. ULÍČNÝ, F.: *Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia 3*. In: *Liptov 9*, 1987, s. 110-113.

³ PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A.: *Slovanské osídlenie severného Slovenska*. In: *Vlastivedný zborník Považia 6*, 1964, s. 91-99. ČAPLOVIČ, D.: *Včasnostredoveké osídlenie Slovenska*. Bratislava 1998, s. 172-173.

⁴ BEŇKO, J.: *Interpretácia prameňov k starším dejinám Likavy a Likavky*. Slovenská archivistika, 31, 1996, č. 2, s. 37-38. ŽUDEL, J.: *Utváranie hraníc Slovenska*. Tamže, 30, 1995, č. 2, s. 222.

⁵ O rekonštrukciu veľkomoravskej spoločnosti sa pokúsili: DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Praha 1970, s. 105-108, HAVLÍK, L. E.: *Kronika o Velké Moravě*. Brno 1992,² s. 303-318, RATKOŠ, P.: *Slovensko v dobe veľkomoravskej*. Košice 1988, s. 84-90.

⁶ *Conversio Bagoariorum et Carantanorum, kap. 11*. In: *Magnae Moraviae fontes historici 3* (ed. HAVLÍK, L. E. a kol.) Brno 1969, s. 312-313.

⁷ HANULIAK, V.: *Malé stredoveké opevnené sídla v Liptove*. Archeologia historica, 13, 1988, s. 288-306, ČAPLOVIČ, D.: c. d., s. 172-173.

⁸ ULÍČNÝ, D.: c. d., s. 112 uvádza, že Liptov právne patril k Uhorsku už od roku 1018. Fakticky sa tak však stalo asi až koncom 11. storočia. Porov. BEŇKO, J.: *Starý Turiec*. Martin 1996, s. 38.

⁹ Istým odrazom toho sú tzv. turčiansko-liptovské privilégia, kde sú zachytené mnohé právne zvyklosti pôvodného obyvateľstva. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* (ed. MARSINA, R., ďalej *CDSI*) II. Bratislava 1987, s. 397-398, č. 571. BENKO, J.: *Starý Turiec*, s. 93-100.

¹⁰ HALAGA, O. R.: „*Ius Sclavorum*“ a „*Platea Sclavorum*“ *stredovekých miest Uhorska*. In: *Historické štúdie* 12, 1967, s. 135.

¹¹ VARSÍK, B.: *Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku*. Bratislava 1984, s. 211-215 neodôvodnene predpokladá prvú strážnu kolóniu už v Hybiach, a to koncom 12. storočia.

¹² *CDSI I.* Bratislava 1971, s. 257, č. 361: „*Mogorfolu*“ z roku 1230. Názvy tohoto typu pochádzajú až z 13.-14. storočia. MÁLYUSZ, E.: *A középkori magyar nemzetiségi politika*. Századok 73, 1939, s. 257-294, 385-448.

¹³ *CDSI I.*, s. 257, č. 361, MÁLYUSZ, E. - BORSA, I. (ed.): *A Szent-Ivány család levellára 1230-1525*. Budapest 1988, s. 15, č. 1.

¹⁴ Tamže: „*quam dovídít a terra Lyptou torrens nomine Beuchma* (správne treba čítať Reuchna) *et torrens nomine qui vulgo dicitur Fenpotok, qui in fluvium Wag cadunt*“.

¹⁵ HÚŠČAVA, A.: c. d., s. 9.

¹⁶ *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica* (ed. BORSA, I., ďalej *RA*) I./2-3. Budapest 1961, s. 367, č. 3403: „*possessioibus Howkofolua*“, MÁLYUSZ, E. - BORSA, I. (ed.): c. d., s. 18, č. 12.

¹⁷ *CDSI II.*, s. 39, č. 54: „*Polku de villa Mogorfolu*“.

¹⁸ *RA II/1-3, (2/1)* (ed. SZENTPÉTERY, E.). Budapest 1923-1930 (1942), s. 418, č. 1360: „*terre Wezueres*...“

¹⁹ ULIČNÝ, F.: c. d. 2 In: *Liptov* 8, 1985, s. 160

²⁰ FÜGEDI, E.: *Das mittelalterliche Königreich Ungarn als Gastland*. In: *Die deutsche Ostsidlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*. Sigmaringen 1974, s. 483-485

²¹ *Monumenta ecclesiae Strigoniensis* (ed. KNAUZ, F.) I. Strigoni 1874, s. 235, č. 251: „*si hospites, videlicet boni homines, ad regnum venerint, sine consilio regni ad dignitates non promoventur*“.

²² *RA II/2-3*, č. 3387: „*...terre Wezueres*...“, MÁLYUSZ, E. - BORSA, I. (ed.): c. d., s. 17-18, č. 11.

²³ Poiov. pozn. 16 HÚŠČAVA, A.: c. d., s. 81-82, č. 3 (príloha).

²⁴ Tamže: „*quorum progenitores originem de nobilibus regni Boemie traxerant*“.

²⁵ *RA II/2-3*, s. 380-381, č. 3445, BENKO, J.: *Najstaršia*, s. 86.

²⁶ KUMOROVITZ, L. B.: *A magyar zászló és nemzeti színek múltja*. *Hadtörténelmi közlemények*, I, 1954, č. 3-4, s. 26-28.

²⁷ BERTÉNYI, I.: *Címerek és zászlók az Arpád-korban*. In: *Strigonium antiquum* 2, 1993, s. 99.

²⁸ MOL Budapest, DL 40 917 (fotokópia sa nachádzajú v Historickom ústave SAV v Bratislave).

²⁹ *Codex diplomaticus patrius* (ed. NAGY, E., ďalej *CDP*) *Hazai okmánytár VII. (I.-VIII. Jaurimi, Budapestini 1865-1891)*, s. 214, č. 172.

³⁰ *RA I./1-3*, s. 493-494, č. 1618, MÁLYUSZ, E. - BORSA, I. (ed.): c. d., s. 16, č. 5.

³¹ HÚŠČAVA, A.: c. d., s. 83-85, č. 5 (príloha), *RA II./2-3*, s. 217, č. 4229: „*iuramento etiam cum sexaginta nobilibus sibi consensibus prestando, de Thuit, de Lyptou, de Sepus et de Sarys*“.

³² ŠMILAUER, V.: *Vodopis starého Slovenska*. Praha-Bratislava 1932, s. 44, + 221

³³ HÚŠČAVA, A.: *Archív zemianskeho rodu z Okoličného*. Bratislava 1943, s. 65-74, č. 44: „*in tribus foris comprovincialibus, primo in Zenmkklos, tandem vero in Bodogazonfalua, ultimo in Lapche*“ z roku 1381.

³⁴ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae* (ed. SEDLAK, V., ďalej *RDSI*) I. Bratislava 1980, s. 339-340, č. 786: „*super donacione fori*“

³⁵ *CDSI II.*, s. 425, č. 612: „*usque terram Rechkonis*“.

³⁶ Poiov. text a pozn. 31: „*inter comitem Paulum, filium Rechke*“

³⁷ *RA II./2-3*, s. 232, č. 2948, s. 232-233, č. 2950, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* (ed. FEJÉR, G., ďalej *CDH*) (I.-IX. Budae 1829-1844), V/2, s. 545-546.

³⁸ *CDH VI/1*, s. 242-245, BENKO, J.: *Starý Turiec*, s. 103.

³⁹ MOL Budapest, DL 73 564, BENKO, J.: Tamže, s. 84.

⁴⁰ *RDSI II.*, s. 85-86, č. 143: „*proximorum eorundem videlicet Bodow, Nicolai et Bokow, filius Bogumeri ac Andree et Nicolai, filiorum Serapfyni, nobilitum de Liptow*“.

- ⁴¹ V roku 1352 sa spomína pod menom Boda (Budimír ?). HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 37-38, č. 25: „*item Stephanus et Ladislaus, filii Boda, filii Bogamir de Senthustuan*“.
- ⁴² HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 85-87, č. 6 (príloha): „*comes Nicolaus, filius Bogomerii, Stephanus, Petrus et Paulus, filii eiusdem Nicolai*“ z roku 1348, MÁLYUSZ, E. - BORSA, I. (ed.): c. d., s. 28, č. 42, 43.
- ⁴³ Tamže: „*Clara et Elizabeth filiarum Johannis, filii Bogomerii*“.
- ⁴⁴ V roku 1352 sa spomína ako Bohumír. HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 37-38, č. 25: „*item Thomas, Filius Bogamerii de Nadasd*“.
- ⁴⁵ HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 85-87, č. 6 (príloha): „*Thomas, Petrus, Paulus et Andreas, filii Bogow*“ z roku 1348.
- ⁴⁶ MAJLÁTH, B.: c. d., s. 7, 96, 200, kde spracoval aj ich genealógie.
- ⁴⁷ Porov pozn. 36: „*Andreas et Nicolaus, filii Serefel*“.
- ⁴⁸ Porov. pozn. 46, ULIČNÝ, F.: c. d. 3, s. 119.
- ⁴⁹ Porov. text a pozn. 37.
- ⁵⁰ Porov. text a pozn. 38.
- ⁵¹ BEŇKO, J.: *Starý Turiec*, s. 84.
- ⁵² Porov. text a pozn. 37, *RA 2/2-3*, s. 88-89, č. 3841.
- ⁵³ Porov. text a pozn. 38. MÁLYUSZ, E. - BORSA, I. (ed.): c. d., s. 19, č. 15.
- ⁵⁴ Porov. text a pozn. 39, BEŇKO, J.: *Starý Turiec*, s. 84.
- ⁵⁵ Uviedol to už NAGY, I.: c. d. 7, s. 401. po ňom aj HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 38, 45, najnovšie BEŇKO, J.: *Najstaršia*, s. 82, a precíznejšie Tenže: *Starý Turiec*, s. 83, pozn. 616.
- ⁵⁶ HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 80-81, č. 2 (príloha).
- ⁵⁷ Tenže: *Archív*, s. 17-19, č. 12: „*omnibus filius comitis Bogomerii, filii Detrici*“.
- ⁵⁸ Tamže, s. 47-49, č. 32: „*Paulum, filium Benedicti de Detrichfalua et Alexandrum, filium Andree de eadem, Symonem, Mark, Stephanum, filios eiusdem Benedicti, Andream, filium Laurencii, et Andream, filium Pauli, Johannem et Bagou, filios Thome de eadem*“.
- ⁵⁹ Tamže: „*in facto metarum possessionum Magerfalua*“.
- ⁶⁰ *RDSI I.*, s. 316-317, č. 723: „*Benedictus, Thomas, Laurencius et Teodorus, filii Detrici*“.
- ⁶¹ ŠOBA Bytča, Liptovská župa (ďalej LŽ), Kongreg. písom., Lad. 52, F, 2, fol. 22: „*de Benedukfalua*“.
- ⁶² HORVÁTH, S.: *A líptói és turóczi registrium* Budapest 1902, s. 57, par. 80.
- ⁶³ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 117-118, č. 78: „*Emericum Litteratum de Benedecfalua*“ z roku 1460. Tamže, s. 119-120, č. 80: „*nobilis Emericus de Detrichfalua*“ z roku 1462.
- ⁶⁴ *RA II./2-3*, č. 3445, BEŇKO, J.: *Osídlenie*, s. 100.
- ⁶⁵ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 36-38, č. 25: „*item Symon, Paulus, Marcus et Stephanus, filii Benedicti, item Johannes, filius Thome, Alexander, filius Andree, filii Detrich*“.
- ⁶⁶ Porov pozn. 57.
- ⁶⁷ ULIČNÝ, F.: *Dejiny osídlenia 1*, In: *Liptov 7*, 1983, s. 48.
- ⁶⁸ *CDSI I.*, s. 304, č. 416.
- ⁶⁹ *CDSI II.*, s. 156, č. 224.
- ⁷⁰ BAKÁCS, I.: *Hont vármegye Mohács előtt*. Budapest 1971, s. 227-229.
- ⁷¹ *CDSI I.*, s. 270, č. 278: „*Behar, filii Semel*“.
- ⁷² HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 17, listinu nesprávne interpretoval, akoby Behar získal Bobrovec aj Bobrovček.
- ⁷³ Je doložená v r. 1295. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Arpádkori új okmánytár* (ed. WENZEL, G., I.-XII. Pest 1867-1874, ďalej CDAC) 5, s. 140-141: „*civiam Behar*“.
- ⁷⁴ Porov. aj *RA II./4* (Budapest 1987), s. 165, č. 4067.
- ⁷⁵ *RA I./1-3*, s. 154, č. 482. HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 79-80, č. 1 (príloha): „*Dionysius, Petrus, Voislaus et Sebastianus, filii Behar, nobiles de Lipto*“.
- ⁷⁶ HORVÁTH, S.: c. d., s. 38, par. 34: „*.....super reformatione cuiusdam pacis super quadam terra inter villam Bobrouch et villam Tarnoch*“.
- ⁷⁷ Tamže: „*Michael, filius Behar*“.
- ⁷⁸ *RDSI II.*, s. 115-116, č. 227 „*comitis Omoder filii Behar*“.
- Porov. tiež *RDSI I.*, s. 536, č. 1267.

- ⁷⁶ CDS I., s. 302-303, č. 414: „*fidelis nostri Hudkonth*“ HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 18.
- ⁷⁷ RA II./1, s. 130, č. 2142.
- ⁷⁸ RA II./2-3, s. 105-106, č. 2536, s. 105-106, VARSÍK, B.: *Pôvodné slovenské osídlenie a vznik mesta Ružomberka*. In: *Kontinuita medzi veľkomoravskými Slovienmi a stredovekými severohorskými Slovanmi (Slovákmi)*. Bratislava 1994, s. 212.
- ⁷⁹ SNA Bratislava, Archív hodnoverného miesta Spišskej kapituly, Scrin. IX., Fasc. 2, Nr. 2: „*quandam possessionem ipsorum Reuche vocatam eisdem Tuche et Gurke vendidissent*“.
- ⁸⁰ Tamže: „*in vicinitate possessionis Gochal ab una parte et terre filiorum Bochk ex altera*“.
- ⁸¹ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 60-62, č. 40: „*quandam silvam nostram regalem ex utraque parte fluvii Reuche usque ad metas civitatis nostre Rosumbergh*“ . K tomu porov. metáciu ružomerského chotára z roku 1340. *Výsady miest a mestečiek na Slovensku I.* (ed. JUCK, L.). Bratislava 1984, s. 132-133, č. 161.
- ⁸² MOL Budapešť, DL 102 943, SZONTAGH, D.: *Felső-Kubini Meskó család nemzedekiene és történeti emlékei*. Budapest 1961, s. 10 (regest), BEŇKO, J.: *Osídlenie*, s. 52-53.
- ⁸³ *Výsady I.*, s. 132-133, č. 161.
- ⁸⁴ ULIČNÝ, F.: c. d. 3, s. 113, BEŇKO, J.: *Osídlenie*, s. 52-53.
- ⁸⁵ CDP VI., s. 232, č. 164: „*Johannes Gallicus de Lyptou exercitus nostri generalis in castro Lyptou permanebit sicut miles in custodia dicti castri*“.
- ⁸⁶ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 106, č. 68: „*de Olasy*“ z r. 1431.
- ⁸⁷ CDH IV/3, s. 430, RA I./1-3, s. 478, č. 1564: „*Gekmini et Tywan ... de villa Olascy*“.
- ⁸⁸ HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 82-83, č. 4 (príloha) „*comitis Gekmini*“.
- ⁸⁹ Porov. pozn. 87 „*specialiter propter conservationem castri nostri Liptou*“.
- ⁹⁰ HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 21: „*terre Jezernaluchka vocate*“.
- ⁹¹ CDH IV/3, s. 384, HÚŠČAVA, A.: *Kolonizácia*, s. 31.
- ⁹² HORVÁTH, S.: c. d., s. 58, par 82: „*...Isombar balistero et Hongh lapicide ...*“.
- ⁹³ CDH V/3, s. 391-392: „*litteras magistri Demetrii, comitis de Zolum super restitutione cuiusdam terre Honghselde vocate, Ladislao, filio Mese, facta*“.
- ⁹⁴ ŠOBA Bytča, LŽ, Kongregačné písomnosti, Lad. 52, Fasc. 2, Nr. 2, fol.9, HORVÁTH, S.: c. d., s. 36, &29: „*super donacione libertatis exercituancium*“.
- ⁹⁵ CDH VI./2, s. 120: „*silve Naghbukovina iuxta fluvium Sestriche cum prato Gregori*“.
- ⁹⁶ RDSI II., s. 201, č. 423: „*super reambulacione et metarum erectione cuiusdam silve seu terre inter castra Liptouar et Arua existentis*“.
- ⁹⁷ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 123, č. 83: „*Demetrius, filius Thome de Bukovina*“ z r. 1468.
- ⁹⁸ Tamže, s. 83-84, č. 48: „*Fabyanus de Senth Anna*“ z r. 1396. Tamže, s. 99-100, č. 62: „*Johannes dicti Meze (!) de Senthanna*“ z r. 1426.
- ⁹⁹ CDH V/3, s. 390-391, RA II./2-3, s. 376, č. 3432: „*Martini et Bene, filiorum Zenche*“.
- ¹⁰⁰ RDSI I., s. 515-516, č. 1212: „*Bene, filius Zemuh una cum filius suis*“.
- ¹⁰¹ SNA Bratislava, Archív hodnoverného miesta Spišskej kapituly, Scrin. VI., *Introduc. c. Liptov.*, F. 4, Nr. 1: „*Benyczky de Benycz*“ z r. 1559.
- ¹⁰² MOL Budapešť, DL 74 665, RA II./2-3, s. 379-380, č. 3443: „*Marcum, Benedictum et Mauricum de minori Polugha de ipsis populis cum terra eorum habita et possessa ab antiquo (!) in numerum aliorum filiorum iobagionum aggregare*“.
- ¹⁰³ RA II./2-3, s. 235-237, č. 4284, MOL Budapešť, DL 90 447: „*de villa minoris Polughea ad domos filiorum Zemche*“ . ULIČNÝ, F.: c. d. I, s. 51, tento údaj nesprávne spájal so zemanmi z Beníc.
- ¹⁰⁴ MOL Budapešť, DL 43 266: „*de Chemehaza*“ z r. 1414. ULIČNÝ, F.: c. d. I, s. 59.
- ¹⁰⁵ RA II./2-3, s. 229-230, č. 2940, ULIČNÝ, F.: c. d. I, s. 51.
- ¹⁰⁶ CDAC IV., s. 282-283, RA II./2-3, s. 371, č. 3415: „*quandam terram super qua quidem Houran nomine residebat*“.
- ¹⁰⁷ MOL Budapešť, DL 94 428, BEŇKO, J.: *Starý Turiec*, s. 112.
- ¹⁰⁸ MOL Budapešť, DL 94 420.

- ¹⁰⁹ KARÁCSONYI, J.: *Oklevéltáronatok a szentmihályi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából. Történelmi tár 1896*, s. 510, uvádza regist listiny VARSÍK, B.: *Z osídlenia*, s. 217.
- ¹¹⁰ *Zsigmondkori oklevéltár* (ed. MÁLYUSZ, E., ďalej ZsO) I. Budapest 1951, č. 5, CDH X./1, s. 598: „*Thomas, filius Andree dictus Bessenew de Marcellalva*“.
- ¹¹¹ ZsO I., č. 2543, BEŇKO, J.: *Osidlenie*, s. 120.
- ¹¹² ZsO I., č. 3622, BEŇKO, J.: *Osidlenie*, s. 120.
- ¹¹³ ZsO II. Budapest 1958, č. 7273, MOL Budapešť, DL 43 159: „*Medokis*“.
- ¹¹⁴ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 106, č. 68: „*Thomam, filium Stephani de Malcerfalva (!)*“.
- ¹¹⁵ Tamže, s. 116, č. 76: „*Thomas Bessenew dictus de Marcellalva, vicecomes et iudices comitatus Liphthouensis*“.
- ¹¹⁶ BEŇKO, J.: *Osidlenie*, s. 121.
- ¹¹⁷ *Obrázková kronika, kap. 181*. In: *Kroniky stredovekého Slovenska* (ed. J. SOPKO). Budmerice 1995, s. 62, uvádza, že bitka sa udiala v roku 1282, no pravdepodobnejší je rok 1280. Porov. Tamže, s. 299, pozn. 121.
- ¹¹⁸ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 9-10, č. 5: „*Serapfinus, parvus serviens Nicolai, comitis de Zolum quandam terram Chormona de terra ville Maioris Palugea abscisa ... comes Seraphinus in ipso prelio (in Heud) non sine sui sanguinis effusione viriliter dimicando unum Comanum nobilem captum nobis presentavit*“.
- ¹¹⁹ Tamže, s. 14-15, č. 9: „*Petrus, filius Seraphini de Okolichna de Lyptou*“.
- ¹²⁰ Tamže, s. 43, č. 29: „*Paulo, filio comitis Mike de Akalisna Petro, filio Seraphini, fratre suo uterino*“. Údaj sa zachoval v listine krajinského sudcu Tomáša z 23. januára 1354. BENKO, J.: *Osidlenie*, s. 104, túto listinu nepoznal, preto nesprávne uvádza Pavla ako nevlastného brata Petra (!), hoci v skutočnosti bol jeho synovcom.
- ¹²¹ HÚŠČAVA, A.: *Archív*, s. 19-21, č. 13: „*in possessionem plenam et integram eiusdem ville Okolysna nominat*“.
- ¹²² Tamže, s. 27-29, č. 18.
- ¹²³ Tamže, s. 33-34, č. 22: „*Johannes, filius Petri et per eum Marko, Laurincio et Seraphim, fratribus suis*“.

**Ponúkame Vám
reprezentatívnu monografiu L. Vrteľa**

OSEM STOROČÍ SLOVENSKEJ HERALDIKY

SGHS MS, nám. J. C. Hronského 1, 036 52 Martin
(ukážky nájdete na našej internetovej stránke:
<http://www.genealogy-heraldry.sk>)

ROD PAŠKOVCOV ZO SLATINY DO NOBILITÁCIE

Radoslav Ragač

Zvolenská stolica tradične nestála v centre genealogického bádania. Dôvody sú celkom prozaické. Miestna šľachta, snád s výnimkou predkov Balašovcov (Demeter a jeho synovec Donč), sa nepresadila na nadregionálnej úrovni. Zároveň jej mocenská pozícia a majetkové pomery (pozemkové vlastníctvo) boli obmedzené silnou opozíciou viacerých tunajších miest (Banská Bystrica, Zvolen...) a pôvodne kráľovských hradných panstiev (Dobrá Niva, Slovenská Lupča, Víглаš, Zvolen).

Jedným z drobných a nemajetných rodov pochádzajúcich zo Zvolenskej stolice boli aj Paškovci zo Zvolenskej Slatiny.

Ide o literatúre takmer neznámy šľachtický rod, ktorého členovia sa v prameňoch uvádzajú aj pod menami *Passko*, *Pasko*, *Paskony* či *Puschka*. Osobitný príspevok mu venoval len Václav Fiedler, ktorý v r. 1929 publikoval latinské prepisy dvoch listín týkajúcich sa dejín rodu a erb z armálnej listiny, vydané r. 1673.¹ Osamotené správy o jednotlivých príslušníkoch rodu, väčšinou o Michalovi Paškovi, možno nájsť u M. Ďurkovej (publikuje listiny z r. 1404 a 1479),² G. Balašu (zakladateľa rodu uvádza s chybným menom a listinu z r. 1404 nesprávne vročuje do r. 1414)³ a M. Matunáka (všimá si Michala Pašku, strážcu rybníka za panovania Mateja Korvína)⁴ Tento stav bádania bol o.i. spôsobený absenciou rodového archívu, slabým zachovaním archívnych prameňov i, treba popravde poznamenať, relatívne malou úlohou, ktorú príslušníci rodu zohrali v dejinách.

Rod odvodzuje svoje meno od predka menom *Passko*.

Pôvod tohto mena tkvie v slovenčine dost bežnom skracovaní cudzích vlastných mien s neslovenskou koncovkou (napr. Michael > Miko, Benedictus > Benedik > Beňko). Podľa Dr. Majtána⁵ vzniklo z latinskej formy mena Pavol (Paulus > Pašek > Paško) a v tvaroch Paško, Paška je doložené už v polovici 13. stor. (Paška sa volal jeden zo zakladateľov rodu Kostolanských,⁶ rovnaké meno je listinne doložené i v rode Branč-Lipovníckych⁷). Týmto menom (priezviskom) sa označoval i iný v literatúre spomínaný rod Paskó, ktorý sa od nami sledovaného rodu odlišoval erbovým značením.⁸ Podľa profesora Nováka patrí šľachta s týmto typom priezvisk (odvodených od vlastných mien) k mladšiemu horizontu šľachty (čoho potvrdením sú i slatinskí Paškovci).⁹

Slatinskí Paškovci používali predikát „*de Zalathna*“ (podľa obce Slatina, dnes Zvolenská Slatina, okr. Zvolen).¹⁰ Rovnaký prídomok používali svojho času aj Horvátovci, ktorí s Paškovcami - ako tomu napovedá ich rodové meno (*Horvath de Posega*, *Horvath de Zalathna*,¹¹ *Horvath de Posega alias Zalathnai*¹²) - nemali spoločných predkov. Tento rod najneskôr od prelomu 15. a 16. storočia hral vo Zvolenskej stolici dost významnú úlohu. Časté zmienky o jeho príslušníkoch možno nájsť už v najstarších kongregačných protokoloch.¹³

Aj prvé záznamy o Paškovcoch pochádzajú zo začiatku 15. storočia, tí sú však vo Zvolenskej Slatine doložení ako slobodníci. V r. 1404, počas jedného z pobytov uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského na hrade Slovenská Lupča, dostal už spomínaný predok rodu *Passko* za „služby a vernosť“ (*inspectis fidelibus serviciis et fidelitatum obsequiis fidelis nostris Passkonis de Zalathna de comitatu Zoliensis*) usadlosť,¹¹ kto-

rú predtým užívali „*Vanisius et post eum Blasius Magister piscinarum*“. Podľa Fiedlera mala táto donačná, dnes už stratená pergamenová listina rozmiery 49,5 x 33,2 cm, v dolnej tretine bola prehnutá a zelenou šnúrou k nej bola pripevnená veľká vosková pečat'.¹⁵

Vzhľadom na druh služobnosti, ktorú mali Paško a jeho potomkovia za donáciu vykonávať, možno predpokladať, že spolu s usadlosťou získali aj titul, či presnejšie funkciu „majstrov-rybníkárov“ (*Magister piscinarum*). Podobne ako ich predchodcovia, aj oni mali totiž „naveky“ strážiť veľký rybník pod kráľovským hradom Víglaš, pričom v zime boli povinní vysekávať do tvoriaceho sa ladu otvory.¹⁶ Usadlosť s príslušným extravilánom mali držať slobodne („*iure perpetuo tenendam et possidendam pariter et habendam iamdictam curiam*“), bez platenia dane.¹⁷ Finančné výdavky spojené s prevádzkou vodnej nádrže mal hradit kráľ.¹⁸

Tieto práva si znova - v r. 1479, za jedného z pobytov Kráľa Mateja Korvína v Banskej Bystrici - dali potvrdiť Paškovi potomkovia Michal Paško a jeho brat Vavriec.¹⁹ Podľa historických prameňov bola však už daná nádrž koncom 15. storočia, v období držby panstva zálohovými páňmi, zaniknutá.²⁰

V 1. polovici 16. storočia sa v kongregačných protokoloch Zvolenskej župy spomínajú ďalší príslušníci rodu „*Blasius Pasko de Zalahna*“²¹ v r. 1519 vystupuje v spore Damiána Lipčaja a istého Horvátha ako familiár vtedajšieho zvolenského župana Mateja Haňa. Iný člen rodu - „*Gregorius libertinus ex Nagh Zalahna*“ - zase v r. 1536 v mene svojho pána Žigmunda Balašu protestuje v záležitosti valacha Vuferlu a jeho stáda.²²

Od štyridsiatych rokov 16. storočia sú Paškovci zachytení aj v torzovite zachovaných portálnych súpisoch Zvolenskej stolice²³ (1548 „*liberti ibidem privilegati parti 2*“, 1560/61 „*liberti in eodem privilegati ut puta Iuannis Passko Martinus Passko*“ s poznámkou: „*combusta domus - n. 15 cum duobus libertinis et uno inquilino*“,²⁴ 1572 „*liberti ibidem dicati ad por 1*“, 1588 „*Oppidum Zalahna per Turcas exustum et vastatum relicis nonnullis libertinorum odibus et facultatibus qui sunt connumerati ad portas 2*“, 1593 „*liberati in oppido Zalahna connumerati sunt ad por 1*“, 1599 „*libertini ibidem D 8*“ (denáre). Podľa týchto záznamov sa zdá, že v rokoch 1560 a 1588 boli ich majetky spustošené Turkami.

Súpis z 17. storočia sú veľmi strohé, relevantný je ten z r. 1696 kde „*ibidem nobiles libertini in simili reductione*“ vlastnia vo Zvolenskej Slatine pôdu o rozlohe 55 bratislavských meríc, nie však už portu.²⁵ V priebehu predchádzajúceho dvadsaťročia Paškovci presídlili do Nitrianskej stolice.²⁶ Vyplýva to z posledne uvedeného záznamu v portálnych súpisoch a potvrdzuje to i fakt, že v dokumente o novokorporovaných členoch stoličnej pospolitosti Zvolenskej stolice z rokov 1672-77 je údaj „*nihil publicata*“,²⁷ Paškovcov vo Zvolenskej stolici neuvádzajú ani súpis stoličnej šľachty z 30-tych až 60-tych rokov 18. storočia.²⁸

Listinou vydanou cisárom Leopoldom I. vo Viedni dňa 10. 3. 1673 boli slatin-skí Paškovci za bližšie nešpecifikované zásluhy a vernosť povýšení do šľachtického stavu.²⁹ Konkrétnymi nobilitovanými boli Michal Paškoň (*Passkony*) s manželkou Annou Švelovou (*Svella*), synom Samuelom, dcérou Zuzanou a bratancom Pavlom. Listina, ktorou Paškovci získali tiež erb, bola verejne vyhlásená 26. 5. 1673 v Novom Meste nad Váhom (na kongregácii Nitrianskej stolice), o čom svedčí zápis na jej plike.

I. N. J.
THESES THEOLOGICÆ
DE
PRÆDESTINATI-
ONE.

Sub Auspiciis & Favore
GENEROSORUM, NOBILISSIMORUM &
PRUDENTISSIMORUM DOMINORUM

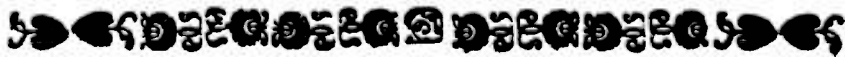
DOMINI
IUDICIS & Inclyti SENATUS
Regiæ Liberæq; Montanæ Civitatis
NOVISOLIENSIS.

Patronorum studiorum munificentissimorum
PRÆSIDE Clarissimo Magistro

MATTHIA STÜRZERO
Gymnasii Patrii Directore Supremo
A. & R.

PAULO PASKONY, dicto MICHAELIDE,
Szalatnensi.

ANNO MDC LXX. die 7. Septembris
ventilandæ & discutiendæ.

SOLNÆ
Impressæ apud Johannem Dádan.

Erb na nej zobrazený mal nasledujúci obsah. V (neskorogotickom) modrom štíte na zelenej pažiťi stojí muž, lavú ruku má ohnutú a opretú vbok a v pravej vystretej drží ružovú halúzku s ružou červenej farby. Je odetý do purpurovej tuniky a nohavíc, ktoré má zastrčené do číziem. Na hlave má čákov, tiež purpurový s tromi žeriavými perami. V pravom hornom rohu je zlatá hviezda, v ľavom strieborný mešiac. Tuniku má prepásanú zeleným opaskom na „uhorský“ spôsob. Prikrývadlá sú zlato-(nebovo)modré a purpurovo biele. Klenotom je dvojchvostý lev prirodzenej farby s halúzkou ruží (purpurové ?) v labe. Celý erb je obtočený vavrínovým vencom, ktorý je hore zopnutý habsburskou orlicou, so štítkami Uhorska, Chorvátska, Čiech a Dalmácie umiestnenými v rohoch štvorcovej miniatúry.

Jedným z nobilitovaných - Pavel (v listine uvádzaný ako bratanec Michala Paškoňa) - bol s najväčšou pravdepodobnosťou Pavel Paškoň (*Pal Paskony*) zvaný Michaelides Slatinský (*Szalatnensis*), ktorý v 2. polovici 17. storočia vstúpil do dejín slovenskej literatúry. Menovaný študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici s podporou tamojšieho magistrátu, o čom svedčí i jedno z venovaní v jeho práci „*Theses theologicae de predestinatione*“ z r. 1670 (Anno MDCLXX die 4. septembris): „*Generosum Nobilissimum & Prudentissimum Dominorum Domini Judicis & Incliti Senatus Regiae Liberaeque Montanae Civitatis Novisoliensis Patronorum studiorum munificentissimum Praesule Clarissimo Magistro Mathia Sturzero Gymnasii Patris Directore supremo*“. Išlo o 10-stranovú teologickú prácu vydanú v Žiline u Jána Dádana. Existujú i ďalšie varianty dedikácie, poukazujúce na spoločenské kontakty P Pašku-Paškoňa. Týkajú sa Eliáša Greschnera, hlavného farára a Mateja Porscha, kazateľa banskobystrickej nemeckej cirkvi, Karola Jánokyo z Hrhova, prisázného Hontianskej stolice, Štefana Bezeka z Hájnik (časť Sliacha), prisázného a notára Zvolenskej stolice, notárov miest Banská Bystrica a Žilina - Michala Fischera zo Zvolenskej Slatiny (*de Szalathna*)³⁰ a Jakuba Gúta, ako aj Jána Gorgeia z Toporca - predstaviteľov cirkvi a mesta Zvolen.

Na prelome 17. a 18. storočia sú Paškovci doložení v Senici.³¹ Pri ich ďalšom výskume je možné skúmať ich vzťahy s rodom Paška z Plášťoviec,³² s rodinou Pasko zo Solnočkej stolice,³³ či s viacerými novoprijatými,³⁴ resp. v Banskej Bystrici pôsobiacimi mešťanmi.³⁵

Poznámky

¹ FIEDLER, V.: *List do budúcich regest zeme Slovenskej*. In: Tretia výročná správa Československého učiteľského ústavu v Lučenci v šk. roku 1929/30, s. 3-9 (publikoval do 20. stor. zachovaný zlomok rodového archívu - 1 stredovekú listinu a armálnu listinu).

² ĎURKOVA, M.: *Hradné panstvo Viglaš*. Historický časopis, 41, 1993, č. 1, s. 31.

³ BALAŠA, G.: *Príspevok k dejinám Zvolena*. Bratislava 1956, s. 11.

⁴ MATUNAK, M.: *Viglašský zámok*. Zvolen 1960 (pre tlač z r. 1904), s. 9.

⁵ Osobná konzultácia, za ktorú dakujem. (Zástupca riaditeľa Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV).

⁶ NOVAK, J.: *Rodové erby na Slovensku 2*. Martin 1986, s. 80.

⁷ LUKAČKA, J.: *Najstaršie nitrianske šľachtické rody*. In: *Najstaršie rody na Slovensku*. Martin 1994, s. 105.

⁸ SIEBMACHER, J. - CSERGHEŐ, G.: *Wappenbuch des Adels von Ungarn sammt den Nebenlander der St. Stephans Krone*. Nürnberg 1882-1892, tab. 353.

⁹ NOVAK, J.: *Genealógia ako historická disciplína*. In: *Najstaršie rody ...*, s. 9.

¹⁰ VARSÍK, B.: *Vznik a vývin slovenského zemanstva*. Bratislava 1988, s. 164, RATKOŠ, P.: *Doku-*

- menty k banickému povstaniu na Slovensku (1525-1526). Bratislava 1957, s. 211, 221, 329.
- ¹¹ MOL Budapest, E 158 - portálne súpisy Zvolenskej stolice, 16. stor. (fotozbierka HŮ SAV Bratislava).
- ¹² ŠOKA Banská Bystrica, fond Mesto Banská Bystrica 44/11.
- ¹³ ŠOBA Banská Bystrica, fond Zvolenská župa I, Kongregačný protokol Zvolenskej stolice I, f. 65: „*Nobilis Franciscus Horvat de Zalathna*“ (r. 1511).
- ¹⁴ „*quamdam Curiam nostram regalem in dicta Zalathna habitam et existetem inter curias Anthonii ab una et Gregorii iobagonum in dicta Zalathna ... cum agris, pratis, pascuis ... eximimus ab omnibus solucionis ...*“. Listina z 10. januára 1404 (zachovala sa v konfirmácii kráľa Mateja Korvína z 29. januára 1479, ktorá sa podľa informácie Ing. Jána Pašku z Bratislavy, Na Krížovatkách 50, ešte pred r. 1945 nachádzala v rodovom archíve Paškoviec. Dnes existuje len vo fotokópii. Za poskytnutie fotokópií a ďalšiu cennú pomoc mu týmto dakujeme).
- ¹⁵ FIEDLER, V.: c. d., s. 3.
- ¹⁶ „*nostram piscinam magnam su castro nostro Wyglos existentem in perpetuum debeant et teneantur custodire et glacies opus fuerit secare in eadem.*“ Vid' pozn. 14.
- ¹⁷ „*... ab omnibus solusionis, datus et elius qualibuscumque gramannibus quibuscumque vocabulis venientibus illa tamen condicione...*“. Vid' pozn. 14.
- ¹⁸ „*... si vero aliquando dicta piscina reformatione indigeret exhinc nos et succesores nostri Reges hungarie sibi de impensis necessariis et oportunitis debebimus et tenebimus proinducere.*“ Vid' pozn. 14.
- ¹⁹ „*circumspectus Michael pasko de Zalathna in sua ac Laurentii fratris exhibit et presentavit nobis quasdam litteras serenissimi quondam domni Sigmundi...*“. Vid' pozn. 14.
- ²⁰ HALAJ, J.: *Povstalecká obec Zolná - časť Zvolena*. Bratislava 1994, s. 28.
- ²¹ ŠOBA Banská Bystrica, fond Zvolenská župa I, Kongregačný protokol Zvolenskej stolice I, s. 51 (r. 1519).
- ²² Vid' pozn. 21, f. 118.
- ²³ MOL Budapest, c. p. (vid' pozn. 11).
- ²⁴ Tamže
- ²⁵ Tamže (portálny súpis z r. 1696).
- ²⁶ *Nyitra vármegye*. Budapest (b.r.), s. 684.
- ²⁷ ŠOBA Banská Bystrica, fond Župa Zvolenská I A XIII, krabica 781/4.
- ²⁸ Tamže. Neuvádza ich ani opis mestečka Zvolenská Slatina z rokov 1743-44 (Tamže, B 20/208 „*Conscriptio oppidi Nagy Zalathna*“).
- ²⁹ Pergamenová listina bola do r. 1945 súčasťou rodového archívu, uchovávaného jeho posledným známym a právoplatným držiteľom Pavlom Paškom z Mýtnej. Dnes existuje len fotokópia (u autora). V. Fiedler uvádza jej rozmery (71,8 x 67,5 + 10 cm), spomína žltomodro-červenú šnúru s (tajnou) voskovou pečatou Leopolda I. a výzdobné prvky. FIEDLER, V.: c. d., s. 5. Odpis listiny (podľa písma asi z konca 17. stor.) sa zachoval v ŠOBA Nitra, fond Župa Nitrianska I, Nobilitaria, Overené odpisy a málesov, Paskony, krab. 637 s nápisom na obale „*PARIA ARMALIIUM LITERARUM NOBILIS PASKONY ET SUCCESSORUM*“.
- ³⁰ Ide o ďalší rod s predikátom „*de Szalathna*“, ktorý bol nobilitovaný Rudolfom II. r. 1603. Do šľachtického stavu boli povýšení zvolenský tridsiatkár Baltazár a jeho brat Juraj. Blížšie *Štátny archív Košice. Sprievodca po archívnych fondoch 2*. Bratislava 1965, s. 65-66.
- ³¹ ŠOBA Nitra, fond Župa Nitrianska, Nobilitaria X 639, Písomnosti šľachtických rodín: Paskony, Svedectvo Štefana Demkoviča a Františka Horontályho, prísažných Nitrianskej stolice o šľachtickom pôvode Františka Paškoňa, syna Františka, ktorý prisahal a predložil armálnu listinu z r. 1673 (Senica, 19.2.1731).
- ³² FEKETENAGY, A.: *A Balassa család levéltára (1193-1526)* Budapest 1983, č. 408, 417.
- ³³ KEMPELEN, B.: *Magyar nemes családok 8*. Budapest 1914, s. 195.
- ³⁴ ŠOKA Banská Bystrica, fond Mesto Banská Bystrica, Elenchus Neocivium Liberae regiae ac Montanae civitatis Neosoliensis ab anno 1562 - usque 1800.
- ³⁵ Tamže, fond Mesto Banská Bystrica č. 260/136, r. 1640: „*Pasko Joannis activae*“.

HENCKELOVCI ZO SPIŠSKÉHO ŠTVRTKA A ERB THURZOVCOV

Frederik Federmayer

V minulosti sa z územia Slovenska vystaňovala alebo emigrovala značná časť obyvateľstva vrátane veľkého počtu príslušníkov šľachtických rodov. Patrili k nim aj spišskí Henkelovci, od 16. storočia pôsobiaci prevažne v nemeckých krajinách. Ako jeden z mála rodov pochádzajúcich zo Slovenska sa svojho času zaradili medzi európsku šľachtickú elitu.

S prvou zmienkou o Henkelovcoch sa stretávame na začiatku 15. storočia (1417), kedy kráľ Žigmund potvrdil bratom Petrovi, Jakubovi a Mikulášovi erb.¹ Už vtedy používali prídomek zo Spišského Štvrtka (*von Donnersmark, de Quintoforo*). Ich pôvod treba asi hľadať medzi spišskými kopijníkmi, ale už v 20. rokoch 15. storočia boli zaznamenaní medzi levočským patriciátom. Na prelome 15. a 16. storočia rod nadobudol celouhorský význam. Viacerí jeho členovia pôsobili ako obchodníci (v Levoči, Košiciach, Kremnici), mnohí sa stali významnými vzdelancami a humanistami.² Spomenúť treba hlavne *Jána Henckela (1481-1539)*, ktorý bol najskôr farárom v Levoči a Košiciach, neskôr vikárom v Oradei, kazateľom kráľovnej Márie a v r. 1531 farárom vo Šwidnici (Poľsko) a wrocławským kanonikom. Patril k najvýznamnejším uhorským humanistom - dopisoval si s Ľazmom Rotterdamským, Melanctonom a Valentínom Eckom. Aj keď do smrti ostal rímsko-katolíckym hodnostárom, v podstate prijal luterskú reformáciu a všeobecne sa pokladá za pripravovateľa pôdy pre jej nástup v Uhorsku.³ Na dráhu vzdelanca sa dal aj jeho synovec *Konrád (1521-1559)*, ktorý pôsobil ako rektor gymnázia v Levoči.

Rod najviac pozdvihol *Lazar Henckel (1551-1624)*, ktorý sa narodil vo Viedni, kam sa prisťahoval jeho otec *Ján Henckel (1513-1565)*, pôvodne levočský tridsiatnik. Lazar bol mimoriadne schopným obchodníkom a bankárom. Peniaze si od neho požičiavali nielen významní Viednčania, ale aj cisárska rodina. V meste vlastnil dom „*zu Rose*“ na starom mäsiarskom trhu, neskôr do svojho vlastníctva získal rozličné panstvá v Rakúsku, na Morave, ale hlavne v Sliezsku. V Uhorsku nakrátko (1603-6) vlastnil konfiškáty po Štefanovi Ilešházim - hradné panstvá Šurany, Tienčín a Likavu. Jeho potomkovia sa z Uhorska odťahovali a žili na ním získaných majetkoch prakticky až do 20. storočia. V r. 1651 dosiahli Henkelovci povýšenie do grófskeho stavu a v r. 1901, ako dediční majitelia sliezkeho panstva Býtom (Beuthen), titul ríšskych pruských kniežat.⁴

Aj keď väčšina Henkelovcov žila od 2. polovice 16. stor. mimo Uhorska, styky s pôvodnou vlasťou úplne nepretrhli. Kusé údaje nás informujú o ich pôsobení na Slovensku aj po r. 1600. Zdá sa, že členovia jednej vetvy rodu v 1. pol. 17. stor. krátko pôsobili v Kremnici.⁵ Z tejto vetvy pochádzala *Anna Polxína Henckelová (+ 1659)*, manželka liptovského zemana Martina Paludacia z Palúdzky. Významné boli aj kontakty Henkelovcov s Thurzovcami, s ktorými ich spájal spoločný pôvod *Juraj Henckel (+ 1619)*, Lazarov bratanec, bol blízkym dôverníkom uhorského palatína Juraja Thurzu a Lazarov vnuk *Gabriel Henckel (1609-1666)* zase manželom Sidónie Suňogovej z Budatína, palatínovej vnučky. Oba ja boli pochovaní v hrobke na Oravskom hrade. V r. 1842 získali Henkelovci od Zičiovcov-Ferrarisovcov majetky v Rusov-

ciach. Tamojší hradný kaštieľ nechal gróf *Hugo Henckel* s manželkou Laurou Kaszonymiovou novogoticky prestavať. V rovnakom slohu dali vybudovať aj rodovú hrobku na rusovskom cintoríne. Na kaštieli sa dodnes zachovali ich erby.⁶

V roku 1590 vyššie spomínaný viedenský mešťan a senátor Lazar Henckel začal zbierať podklady pre získanie potvrdenia o svojom šľachtictve pre seba, ale hlavne pre svojich príbuzných.⁸ Keďže kráľovskej kancelárii nechcel (alebo nemohol?) predložiť originály, navštívil hodnoverné miesto pri Bratislavskej kapitule a nechal si potvrdiť a odpísať staršie rodové dokumenty. Bol medzi nimi aj odpis pôvodného armálesu z r. 1417, ktorý sa nám podarilo nájsť.⁹ Fakty z neho nás prekvapili, pretože obsahujú dosiaľ neznáme skutočnosti nielen o pôvode Henckelovcov, ale i Thurzovcov a iných spišských rodov. V texte odpisu čítame, že armáles bol vydaný pre Jakuba, syna Petra z Urbanfalvy,¹⁰ Martina, syna Bartolomeja, Mikuláša, syna Jána zvaného Tátár z Betlanoviec, ďalej pre Petra, Jakuba a Mikuláša, synov Henkela zo Spišského Štvrtka, a napokon aj pre Jána, syna Jakuba z Letanoviec, všetko pokrvných príbuzných.¹¹ V texte privilégia sa spomínajú zásluhy menovaných pri výpravách v Bosne, Istrii, Lombardii a v Nemecku.¹²

Erb nie je v texte armálesu opísaný, čo bývalo v žigmundovskej dobe zvykom. Jeho podoba bola na listine len namaľovaná. Presný opis erbu nachádzame v listine spišského podžupana Františka z Polianky (*de Polyanka*), ktorý opísal armáles z r. 1417 pre Lazarovho otca Jána Henckela, levočského tridsiatnika. Aj túto listinu si nechal Lazar Henckel prepísať v Bratislavskej kapitule.¹³ Erb je tu opísaný nasledovne: delený štít, v dolnom červenom poli tri biele ruže, v hornom zlatom poli od pása vyrastajúci modrý lev s otvorenou papulou, vyplazeným jazykom, pred sebou natiahnutými labami a vzadu so vztýčeným chvostom. Nad štítom je vojenská (asi kolčia) prilba s kráľovskou korunou. Klenot tvorí z koruny vyrastajúci lev zo štítu. Prikrvadlá sú červeno-zlaté a modro-červené, premiešané bielou.¹⁴

Rekonštrukcia stredovekej podoby erbu Henckelovcov zo Spišského Štvrtka

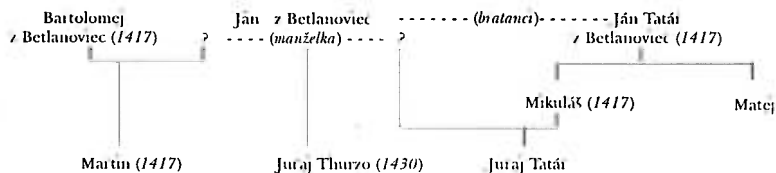
Erb z armálesu pre Gregora Sepešeho a Jána Fodora z r. 1456

Ako je známe, Henckelovci si tento armáles (a erb) privlastnili a neskôr (1570) si ho nechali potvrdiť poľským kráľom Žigmundom Augustom.¹⁵ Ostatné rody spomínané v erbovej listine si erb pravdepodobne farebne modifikovali.¹⁶ Thurzovci si ponechali erb s podobným obsahom ako Henckelovci (len neskoršie pridali na hlavu leva korunu), pričom farby prebrali z erbu, ktorý 19. februára 1456 v Budíne udelil uhorský kráľ Ladislav V. Gregorovi Sepešimu a budínskemu prepoštovi Jánovi Fodorovi¹⁷ (tento armáles sa doposiaľ považoval za najstarší prameň k erbu Thurzovcov). Je celkom možné, že sa tak stalo po vymretí potomkov Gregora Sepešiho (alebo Jána Fodora), s ktorými Thurzovci mohli byť spríbuznení. Dokladá to o.i. skutočnosť, že r. 1600 (v Bytči) bratia Pavol a Štefan Litašiovci darovali sepešiovsko-fodorovský armáles Jurajovi Thurzovi.¹⁸ Keďže aj Litašiovci používali erb podobný erbu Thurzovcov, nie je vylúčené, že aj tieto dva rody boli navzájom spríbuznené.¹⁹

Ako vidno, Žigmundov armáles z r. 1417 otvoril celý rad genealogicko-heraldických problémov. K najzaujímavejším z nich patrí problém pôvodu nesporne najvýznamnejšieho spišského rodu - Thurzovcov. K tejto otázke sa už vyslovili viacerí autori.²⁰ Najrozsiahljšiu genealógiu počiatkov rodu publikoval Fekete-Nagy.²¹ Thurzovcov genealogicky odvieďol od spišského kopijníka Bethlena (1260 - pred 1280), ktorý založil Betlanovce. Keďže pracoval s pôvodným stredovekým materiálom, nemáme dôvod pochybovať o jeho záveroch. Napriek tomu si však myslíme, že jeho genealogická tabuľka má, aspoň čo sa týka 15. storočia, isté rezervy. Vôbec do nej totiž nezaradil Bartolomeja a jeho syna Martina z Betlanoviec, ktorí sa spomínajú v armálese z r. 1417, hoci ich v texte svojej štúdie viackrát uvádza.

Týchto dvoch betlanovských šľachticov zaznamenal aj M. Skladaný, ktorý sa pôvodom Thurzovcov zo slovenských autorov zaoberal ako posledný. Podľa výsledkov jeho výskumu bol najstarším predkom rodu Juraj, syn Jána z Betlanoviec (1430), ktorý ako prvý začal používať meno Thurzo. Skladaný spomína aj dvoch súrodencov nevlastných bratov Juraja Thurzu - Juraja Tatára z Betlanoviec a Martina (1396 - 1430), syna Bartolomeja z Betlanoviec (+ pred 1430).²²

V Žigmundovej listine z 19. marca 1430, ktorou daroval Jurajovi Thurzovi a jeho nevlastnému bratovi Martinovi - synovi nebohého Bartolomeja z Betlanoviec - panstvo Sučany v Turci, sa vzťah týchto dvoch príbuzných označuje latinským termínom „*frater condvisionales*“.²³ Ak prijmeme Skladaného záver, že sa tu jedná o nevlastných bratov, prepojením výsledkov jeho výskumov s textom armálesu z r. 1417 nám vychádza, že erbová listina z r. 1417 bola vydaná vskutku pre skupinu najbližších príbuzných. Za použitia výsledkov výskumu Fekete-Nagya sme vypracovali nasledovný prehľad ich vzájomných vzťahov:²⁴

Záverom sa ešte pristavme pri mene Tatarovcov, najbližších príbuzných prvých Thurzovcov. Ako spišskí kopijníci sa často zúčastňovali na kráľovských výpravách a svoje prínemie si nepochybne priniesli z niektorej z nich (podobne ako iné uhorské šľachtické rody zúčastňujúce sa na protitureckej obrane, ktoré sa začali nazývať prínemím Turek, teda po maďarsky Török). Hovoriť o etnicite osôb z armálnej listiny z r. 1417 a rodov, ktoré z nich vzišli je pomerne komplikované. Išlo o spišských kopijníkov, pričom do tohto stavu boli povýšení príslušníci všetkých národností stredovekého Spiša (Nemci, Slováci, Maďari),²⁵ ktorí sa ďalej etnicite miešali.

Poznámky

¹ GALL, F.: *Österreichische Wappenkunde*. Wien 1992, s. 271.

² Viacerí Henckelovci študovali na univerzitách v Krakove, vo Viedni a neskôr aj vo Wittenbergu.

³ SBS 2. Martin 1987, s. 317.

⁴ GALL, F.: c. d., s. 271.

⁵ V kremnickom zámockom farskom kostole sa zachoval náhrobok dieťaťa Jána Konráda Henckela z Donnersmarku z r. 1624. *Archív mesta Kremnice. Sprievodca po fondoch a zbierkach*. Bratislava 1957.

⁶ FEDERMAYER, F.: *Rodové erby na nehnuteľných pamiatkach v Bratislave*, SOČ, rukopis, Bratislava 1990, s. 11.

⁷ SIEBMACHER, J. - CSERGHEŐ, G.: *Wappenbuch des Adels von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans Krone, Supplementband*. Nürnberg 1894, s. 62.

⁸ Toto potvrdenie získal rod v r. 1593. GALL, F.: c. d., s. 271.

⁹ SNA, Archív hodnoverného miesta Bratislavskej kapituly, autentický protokol 23-24, (1589-93), s. 163-165.

¹⁰ Asi zaniknutá obec na Spiši.

¹¹ „*Jacobus filius Petri de Vrbanfalwa, Martino filio Bartholomei et Nicolao filio Joannis dicti Thalhar de Bethlenffalwa, necnon Petro, Jacobo et Nicolao filiis Henkel de Quintoforo, ac Joanni filio Jacobi de Leton, consanguineis suis*“. Celý text erbovej listiny sa bude dať prepísať, pre zlú čitateľnosť zápisu v protokole, len po rozsiahlejšom rozbere.

¹² Za rovnaké zásluhy daroval kráľ Žigmund Thurzovcom majetky v Turci. SKLADANÝ, M.: *K počiatkom levočským Thurzovcov*. In: *Nové obzory*, 19, 1977, s. 156, 157.

¹³ SNA, c. p., s. 206-208.

¹⁴ Presný latinský text znie (skratky sú už rozvedené): „*Scutum videlicet in medio bipartitū, in cuius infima parte tres albe rosae in rubea, in superiori fulva in area medius leo coerulei coloris apertibus faucibus, exerta lingua pedibusque extensis, cauda a tergo retorta. Scuto apposita galea militaris corona regia redimita, ex qua prominet leo prioris per omnia similis, ex utraque scuti parte lemniscis sine tennis rubeo et fulvo hinc, illinc vero coeruleo et rubeo innmixto utrusque albo coloribus, defluentibus, conspiciantur*“.

¹⁵ FEDERMAYER, F.: c. d., s. 12.

¹⁶ Väčšina betlanovských šľachticov (okrem Thurzovcov) vymrela ešte v stredoveku, a tak nájst a spoznať ich presné erby bude problematické.

¹⁷ Erb je opísaný v diele NOVÁK, J.: *Rodové erby na Slovensku I*. Martin 1980, s. 259.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Erb Litašiovcov tvoria v štíte zo stonky vyrastajúce 3 ruže, klenot je mečom ozbrojený, od pása vyrastajúci lev. Na ošúchanej pečati Štefana Litašiho z r. 1612, ktorá je v Kubínyho zbierke (NOVAK, J.: c. d., s. 160), je z 3 ruží zreteľná len jedna. Nie je vylúčené, že Litašiovci sa k armálesu z r. 1456 dostali príbuzenstvom so Sepešiovcami. Informácie o erbe Thurzovcov na epitafe z polovice 15. stor. publikoval KÖSZEGHY, E.: *Der älteste Thurzó-Grabstein*. Mitteilungen aus der Vergangenheit der Zips, 16, 1934 s. 9-12.

²⁰ Viaceré tieto názory publikujú: FEKETE-NAGY, A.: *A Bethlenfalvi Thurzó-család eredete*. In: Turul, 48, 1934, s. 1-15, SKLADANÝ, M.: c. d., s. 155, 156.

²¹ FEKETE-NAGY, A.: c. d., s. 7, 10.

²² SKLADANÝ, M.: c. d., s. 155-157.

²³ Nie je celkom jasné, či môžeme tento termín prekladať do dnešného ponímania nevlastného brata. Uplne sa nedá vylúčiť len určité blízke príbuzstvo na základe majetku. Presné vysvetlenie nepodáva ani BARTAL, A.: *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae*. Budapest 1901, s. 159.

²⁴ Predpokladáme, že Juraj Thurzo z Betlanoviec (1430) mal so svojimi nevlastnými bratmi spoločnú matku.

²⁵ CHALUPECKÝ, I.: *Najstaršia šľachta na Spiši*. In: Najstaršie rody na Slovensku. Martin 1994, s. 80.

Jar otvorila 8. sezónu akcie

PREPIS NÁHROBNÝCH NÁPISOV

Zapojíť do nej sa môžete aj Vy.

Doteraz sa prepis uskutočnil na vyše 50 cintorínoch.

Ďalších 2000 čaká na dobrovoľníkov.

Bližšie informácie (vrátane metodiky)

môžete získať na adresách:

SGHS MS, nám. J. C. Hronského 1, 036 52 Martin

<http://www.genealogy-heraldry.sk>

SÚČASNÁ KANADSKÁ HERALDIKA

Zdenko G. Alexy

Na Slovensku sa nachádzame v tretom desaťročí rozkvetu komunálnej a cirkevnej heraldiky a registrujeme oživenie záujmu o nové občianske (osobné a rodové) erby. Pred desiatimi rokmi došlo v Kanade k fundamentálnym inštitucionálnym zmenám v oblasti heraldiky, ktoré vyvolali alebo podporili vývoj nie nepodobný nášmu. Je preto zaujímavé oboznámiť sa s niektorými tamojšími heraldickými javmi.

Vznik a registrácia erbov a vexíl v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska je poznačená zaujímavou dvojkolajnosťou, pretože heraldické kráľovské prerogatívy sa vykonávajú oddelene, podľa vlastných pravidiel a od seba neodvisle v Škótsku (pre tamojšie rody a osoby ako aj ustanovizne tam domicilované a pre osoby škótskeho pôvodu v Britskom spoločenstve národov a v cudzine), a v Londýne pre uvedené subjekty v ostatných častiach Spojeného kráľovstva a v spomenutom zámorí.¹ Vyplýva z toho, že britské domínia (Kanada, Austrália a Nový Zéland) boli, resp. sú bez vlastných heraldických ustanovizní a príslušné pre ne boli, resp. sú *College of Arms* v Londýne a *Court of Lord Lyon* v Edinburghu.

Dňa 4. júna 1988 došlo k zmene v tom, že Alžbeta II. ako kráľovná Kanady preniesla svoje Kanady sa týkajúce heraldické právomoci na generálneho guvernéra

1. Erb bývalej generálnej guvernéry Kanady
Jeanny Sauvé

2. Erb súčasného generálneho guvernéra Kanady
Roméa Adriena LeBlanca

Kanady,² ktorý súčasne schválil vznik Kanadského heraldického úradu (*The Canadian Heraldic Authority*, ďalej *TCHA*), na čele ktorého sám formálne stojí. Tento úrad je súčasťou Kancelárie generálneho guvernéra a jeho výkonným vedúcim je Hlavný herold Kanady.³ Úrad združuje šesť heroldov a je vybavený primeraným pomocným aparátom.

Utvorenie samostatnej heroldskej ustanovizne v Kanade sa pripravovalo od začiatku osemdesiatych rokov a bolo korunovaním snáh Kanadskej heraldickej spoločnosti, ktorá poukazovala na to, že heraldický prax treba zmodernizovať, prispôbiť demokratickému duchu krajiny, vzdialenému všetkého aristokratického. K snahe osamostatniť sa prispel tiež v Británii dodnes neriešený problém heraldickej rovnosti mužov a žien, rovnako ako nechota v londýnskom College of Arms udeľovať erby ustanovizniam a hodnostárom iných cirkví ako štátnej cirkvi anglikánskej. Poznatky z takmer desaťročnej činnosti TCHA môžu byť z niektorých hľadísk inšpiratívne aj pre nás.

Od roku 1988 prijíma TCHA žiadosti o určenie a registráciu erbu (eventuálne aj vlajky) od kanadských občanov, cirkevných ustanovizní a hodnostárov, ako aj miest a obcí a iných právnických osôb. V Kanade sa neudelujú nijaké šľachtické tituly ani erby. Listom z 8.12.1997 mi Robert D. Watt, hlavný herold Kanady, potvrdil, že rodové erby Kanadanov slovenského pôvodu, registrované a zlistinené Heraldickým registrom pri Heraldickej komisii Ministerstva vnútra SR, budú môcť byť registrované obvyklou formou v TCHA. Aj oprávnení zahraniční držiteľia erbov (nie kanadskí občania) môžu si dať svoj erb registrovať aj v Kanade.

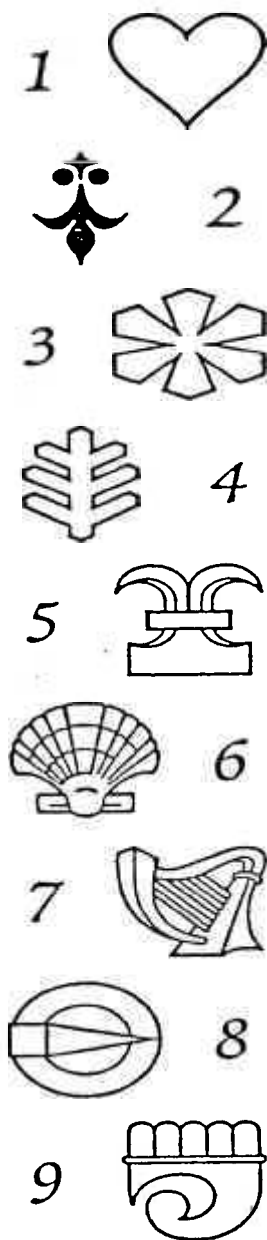
Autor mal možnosť navštíviť TCHA a zoznámiť sa podrobne s výsledkami činnosti tejto ustanovizne. Mnohé z erbových listín vydaných TCHA boli tiež sprístupnené odbornej verejnosti pri príležitosti Medzinárodného genealogického a he-

3. Erb Pierra Eliota Trudeaua, bývalého premiéra Kanady (1994)

4. Erb M. D. Simpsona a jeho deti (1992)

raldického kongresu v Ottawe v roku 1996. Všetky erbové listiny sú vystavené dvojjazyčne - v angličtine a vo francúzštine. Ak ide o erb francúzskeho Kanadana, je daná na listine prednosť francúzskemu textu. Občianske erby sa vyznačujú jednoduchosťou, ktorá sa prejavuje nízkym počtom heraldických figur v štíte a úsporným využitím klasických prvkov z obdobia vrcholnej západoeurópskej heraldickej tvorby. Ako novotvary sa vyskytujú heraldizované vyobrazenia prvkov z kanadskej fauny a flóry.

U občianskych erbov je pozoruhodné, že erby generálnych guvernérov (všetky sú novoudelené!) majú buď v štíte alebo v klenote kráčajúceho zlatého leva (z klenoty erbu domínia Kanady) držiaceho červený javorový list, alebo iný z kráľovských symbolov (obr. 1 a 2).⁴ Erb s týmto obsahom môžu používať aj potomkovia generálneho guvernéra. Kanadským premiérom sú udeľované dedičné občianske erby s kantónom umiestneným alebo v (heraldicky) pravom hornom rohu štítu alebo v strede hlavy štítu. Tento kantón obsahuje rovnoramenný kríž, pozostávajúci zo štyroch javorových listov (obr. 3).⁵

Udeľované občianske erby majú na prilbe točenicu, ktorá nesie klenot. Výnimku tvoria erby osôb, ktoré po meči alebo po praslici pochádzajú z rodín lojalistov. Ako *United Empire Loyalists* sa označujú potomkovia rodov, ktoré v čase vzniku Spojených štátov ostali verné britskej koloniálnej mocnosti a do Kanady utiekli z bývalých kolónií v Severnej Amerike po roku 1783, kedy sa tieto odtrhli od Koruny a vyhlásili vznik Únie. Takíto Kanadania dostávajú erby, v ktorých namiesto točenice je na vrch prilby umiestnená kráľovská koruna (obr. 4).⁶

Heroldi na britských ostrovoch oddávna (podľa starofrancúzskeho vzoru) zvláštnymi prídavnými znameniami na štíte odlišujú erb synov od otcovho, resp. rodového erbu. Prvorodený syn, ale aj ďalší synovia majú svoje osobité znamenia, umiestňované do stredu hornej polovice otcovského štítu. Súčasná kanadská heraldika prevzala tento spôsob a v súlade s princípom rovnosti pohlaví obohatila ho o rozlišovacie znamenia pre dcéry (obr. 5).

Na obr. 4 vidno erb hlavy rodiny. Na prilbe má točenicu, no jej maloleté deti zatiaľ prilbu nenosia. Ich erby však vykazujú korunku nad štítom, čo značí, že po matke sú *loyalists*. Dievčatá majú kosoštvorcovú dámsky

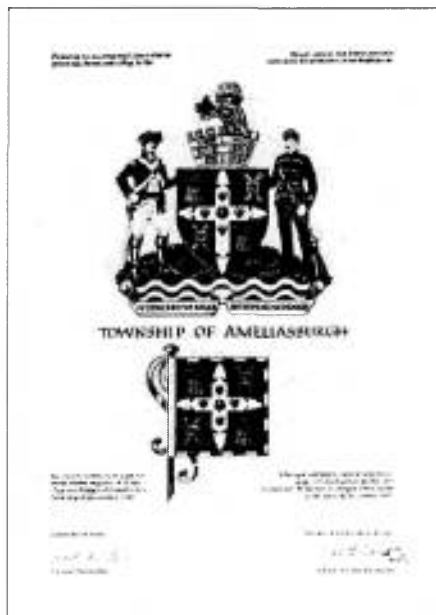
5. Rozlišovacie znamenia pre dcéry 1 - srdce, 2 - hermelínová škvrna, 3 - snehová vločka, 4 - jedľová vetvička, 5 - šachová veža, 6 - mušľa, 7 - harfa, 8 - spona, 9 - klavíroid.

štíť s vyznačením prvo- a druhorodenej dcéry. Ďalej vidno erb jediného syna so znamením prvorodeného.

Stojí za povšimnutie, že problematika heraldickej rovnosti príslušníkov oboch pohlaví stávala sa v Kanade aktuálnou už pred vznikom TCHA. Za extrémny možno považovať návrh, aby ženy boli, rovnako ako muži, nositeľmi vlastných dedičných erbov, čo by sa malo prejavovať v obsahu štítu s tým, že pri zmene mena vydajom by prijímali len manželov klenot.⁷ Po rozvode a ďalšom vydaji by sa mal vymeniť len klenot. TCHA sa nestotožnila s takýmto návrhom, takže naďalej platí, že celý erb sa viaže na priezvisko.

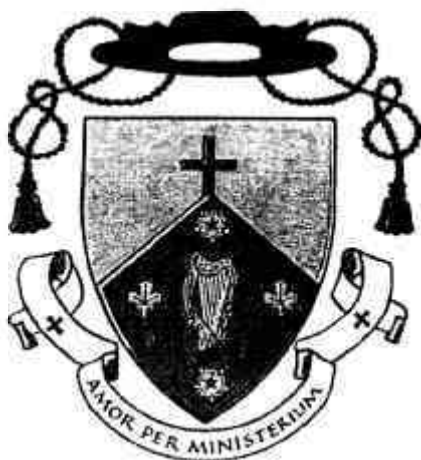
Erbové listiny komunálnych erbov obsahujú vždy aj súčasne udelené vexillum, ktoré spravidla opakuje obsah štítu (*obr. 6*).⁸ Za nie celé decénium činnosti vytvorila TCHA značný počet cirkevných erbov, a to predovšetkým pre ustanovizne miestnej anglikánskej cirkvi. Vznikol tu typ erbov neznámy v materskej krajine tejto cirkvi – v Anglicku. Ide o erby katedrál, resp. farských úradov pri katedrálных chránoch (*obr. 7*).⁹ Pozoruhodný je nový typ nosiča štítu – katedra, t. j. biskupský trón, ktorý má vo svojej hornej časti erb diecézy a pod ním štít s erbom katedrály.

Túto neobvyklú kombináciu mi nedávno vysvetľoval osobne hlavný herald Kanady R. D. Watt. Vyslovil som názor, že takéto umiestnenie štítu by bolo vhodnejšie pre erb katedrálnej kapituly, ustanovizne známej aj v kanadskej anglikánskej cirkvi. TCHA udelila erby ustanovizniam a hodnostárom ďalších v Kanade účinkujúcich cirkví, a to napr. rímskokatolíckemu arcibiskupovi v Ottawe

6. Erbová listina mesta Ameliasburg (1992).

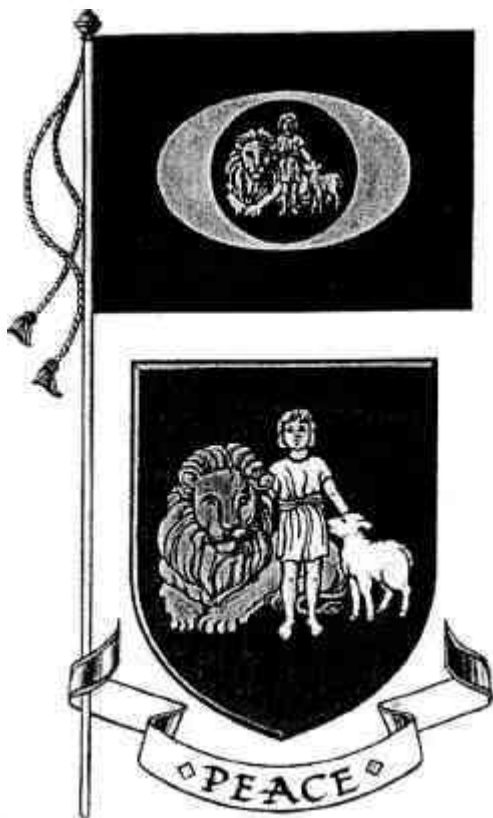
7. Erb anglikánskej katedrály Sv. Pavla v meste Regina, provincia Saskatchewan (1996).

8. Erb ottauského rímsko-katolíckeho arcibiskupa Marcela Gervaisa (1993).
9. Erb Barryho Archibalda Jonesa, rímsko-katolíckeho farára v Mount Royal v provincii Quebec (1992).
10. Erb židovskej kongregácie Shaar Hashomayim v Montreale.
11. Erb Knoxovej presbyteriánskej komunity v Stratforde.
12. Symboly kanadskej Reorganizovanej cirkvi Ježiša Krista svätých posledných dní (s.35).

(obr. 8)¹⁰ a farárovi v montrealskej arcidiecéze (obr. 9),¹¹ židovskej kongregácii (cirkevnej obci) Shaar Hashomayim v Montreale (obr. 10), Knoxovej presbyteriánskej cirkevnej komunitě v Stratforde (obr. 11), ako aj kanadskej Reorganizovanej cirkvi Ježiša Krista svätých posledných dní so sídlom v meste Guelph (obr. 12).

Erb *The Canadian Heraldic Authority* (obr. 13) vykazuje na striebornom štíte červený javorový list, v strede ktorého je strieborný štít. Klenot pozostáva z kráčajúceho korunovaného zlatého leva s červenou zbrojou, dolava hľadiaceho, ktorý drží strieborný štít s červeným javorovým listom. Točnica a prikrývadlá sú červeno-strieborné. Na červenom javorovom lístí stoja dvaja rovnakí nosiči štítu. Sú to bájne tvory, ktorých vrchnú polovicu tvorí červený havran (ako symbol tvorivosti), spodnú arktický biely medveď symbolizujúci silu a vytrvalosť. Javorové lístie je naspodku prekryté striebornou páskou s červeným nápisom „HONORETUR PATRIAM HONORANTES“ – Nech sú poctení tí, ktorí si ctia vlasť.¹²

Poznámky

¹ Viď napr. Sir Christopher LYNCH-ROBINSON, Bt.: *Intelligible Heraldry*. London, Macdonald 1949, s. 110n.

² Vznik Kanadského heraldického úradu popisuje D.W. LAWSON v článku *The Establishment of the Canadian Heraldic Authority: A Process of Political Advocacy*. In: *Heraldry in Canada*, 22, č. 5, s. 2-5, ako aj Robert D. WATT v kongresovom príspevku *The Canadian Heraldic Authority and Canadian Public Heraldry: The Nature and the Role of a New Office*. In: *Staaten, Wappen, Dynastien. Veröffentlichungen des Innsbrucker Stadtarchivs*, NF 18, Innsbruck 1988, s. 507-510.

³ Podrobnejšie v brožúre *The Canadian Heraldic Authority*. Ottawa, Rideau Hall 1988, s. 11-14. Úrad hlavného herolda zastáva od r. 1988 Robert Douglas Watt, M.A. Blížšie o ňom v Z. G. ALEXEY: *Ex libris armales 3*. Wien, Böhlau 1985, s. 160n.

⁴ Na obr. 1 vidíme erb generálnej guvernérky Jeanny Sauvé, uverejnený v brožúre cit. v pozn. 3, na s. 4. Na obr. 2 je erb, ktorý dostal súčasný generálny guvernér Roméo Adrien LeBlanc. Ako vyplýva z listu R. D. Watta autorovi z 9.9.1997, prislúchajú štítonosiči a ostat-

né nižšie uvedené prídavné znamenia generálnemu guvernérovi *ad personam*, nie však jeho potomkom. Generálny guvernér je členom (*companion*) najvyššieho kanadského rádu *Order of Canada*. Jeho štít je preto položený na kruhovú červenú, zlatom obrúbenú pásku s heslom v zlatých písmenách „*DESIDERANTES MELIOREM PATRIAM*“. Spoza štítu vyniká rádová červeno-bielo-červená páska, nesúca šestčlánkovú rádovú hviezdu.

⁵ O erboch kanadských premiérov viď článok R. D. WATTa v *Heralry in Canada*, 29, č. 4, s. 3-13 a 33. Na obr. 3 je erb Pierra Elliota Trudeaua, bývalého premiéra, registrovaný v TCHA 7.12.1994.

⁶ Na obr. 4 vidno erb M. D. Simpsona, udelený 14.2.1992, ako aj erby jeho troch detí z manželstva s Wendy Jane, rod. Matheson, ktorej predkovia boli *loyalists*. Zásady uplatňované pri tvorbe erbov potomkov lojalistov vysvetlil R. D. Watt autorovi v liste z 29.5.1997.

⁷ K. W. GREAVES: *Arms for Women: A Canadian Solution*. Príloha k *Heraldry in Canada*, 1985.

⁸ Na obr. 6 vidno erb mesta Ameliasburgh, udelený 30.12.1992.

⁹ Erb katedrály Sv. Pavla v meste Regina v provincii Saskatchewan, udelený 25.1.1996, vidno na obr. 7. Na hornej časti operadla biskupského trónu je erb anglikánskej diecézy Qu,Appelle.

¹⁰ Arcibiskup Marcel Gervais dostal erbovú listinu zo dňa 29.6.1993.

¹¹ Erbová listina pre Barryho Archibalda Jonesa, farára v Mount Royal v provincii Quebec, bola vystavená 15.7.1992.

¹² Vyobrazenie úplného erbu TCHA sa nachádza na čelnej strane publikácie *Granting Coats of Arms in Canada: Procedure Guide*. Ottawa, The Canadian Heraldic Authority 1996.

13. Erb The Canadian Heraldic Authority

PEČATIDLO S ERBAMI RODOV MIGAZZI A THÜRHEIM

Peter Novosedlík

V historických zbierkach Múzea v Hlohovci je sklené pečatidlo s inventárnym číslom H-370. Má oválny tvar (jeho maximálny priemer je 3,7 cm) a je umiestnené v kovovom rámičku, ku ktorému je pripevnené drážadlo. Na pečatidle sú dva erby, nad nimi deväťlúčová grófska koruna, okolie erbov i koruny je zdobené rastlinnou i geometrickou výzdobou. Pečatidlo bolo už raz publikované - v katalógu k výstave Erdődyovci a Piešťany, kde však bolo chybné, bez akéhokoľvek zdôvodnenia, označené za pečatidlo Erdődyovcov (!).¹ Ani jeden z erbov totiž Erdődyovcom nepatrí.

Toto nesprávne priradenie ma podnietilo k štúdiu, ktorého cieľom bolo určiť oba zmienené erby. Prvý z nich, erb grófskeho rodu Migazzi, sa mi podarilo identifikovať relatívne ľahko. Ťažšie to bolo s určením druhého erbu, ktorý nepatrí uhor-

1. Pečatidlo s erbami Migazziovcov a Thürheimovcov
z Múzea v Hlohovci

skému šľachtickému rodu. Po istom čase sa mi ho však podarilo identifikovať tiež - ako erb nemeckého grofského rodu Thürheim.²

Erby na pečatidle sú vyhotovené v negatíve, a to tak, že je zobrazená len ich štítová časť, bez klenotu, prilieb a prikryvadiel. Štíty sú oválne, farby v nich vyznačené šrafovaním podľa heraldických pravidiel. Po odtlačení boli erby na pečati usporiadané tak, že heraldicky vpravo bol erb Migazziovcov a vľavo erb Thürheimovcov. Štít Migazziovcov bol vyobrazený podobne, ako v diele Wappenbuch des Adels von Ungarn.³ To znamená, že bol štvrtý, v 1. a 4. poli bolo na čiernom podklade zlaté slnko, v 2. a 3. poli na striebornom podklade čierna veža s cimburím. Z heraldicky pravej hornej do heraldicky ľavej dolnej časti štítu prechádzalo šikmé modré brvno, na ktorom boli 3 zlaté lalíe. Štít Thürheimovcov bol vyobrazený podobne, ako je opísaný v lexikóne nemeckej šľachty E. H. Kneschkeho.⁴ Teda bol štvrtý, uprostred s čiernym srdcovým štítkom, na ktorom bolo strieborné priečelie trojstupňovej budovy so vstupným portálom a 10 oknami. V 1. striebornom poli štítu boli 3 čierne kvádre, v 2. a 3. červenom poli šikmo pod sebou 3 strieborné ruže, v 4. čiernom poli strieborný doprava skáúci jednorozec.

Pri erbe rodu Thürheim si zaslúži pozornosť jedna zaujímavosť. Na srdcovom štítku, rovnako ako na jednej z prílb v erbe tohto rodu, je položená trňová koruna. Jej použitie sa v heraldike považuje za zvláštnosť.⁵ Vychádzajúc zo staršej literatúry možno predpokladať, že jej výskyt v erbe Thürheimovcov má korene v križiackych výpravách. Jeden z členov tohto rodu - Goswin Thürheim - sa v r. 1191 zúčastnil

2. Erb Migazziovcov
podľa Siebmachera – Csergheőa

3. Erb Thürheimovcov
podľa Siebmachera – Csergheőa

tretej z nich. Za prejavenu státočnosť mu vraj cisár Henrich VI. ponúkol do erbu grófsku korunu. Goswin si však namiesto nej vyprosil korunu, akú nosil Spasiteľ - teda trňovú.⁶

Na základe usporiadania erbov by sa dalo usudzovať, že pečatidlo patrilo manželskému páru. No oválny tvar štítov, ktorý sa používal v dámskych erboch, pripúšťa i možnosť, že išlo len o pečatidlo manželky. V každom prípade, pri hľadaní majiteľov pečatidla bolo treba vychádzať z manželských zväzkov medzi oboma spomínanými rodmi. Podarilo sa mi nájsť dva. V r. 1771 sa vdova po Christophovi Vincenzovi Migazzim (1737-1770) Maria Anna, rod. Küniglová vydala za Christopha Wilhelma Thürheima.⁷ Druhý zväzok vznikol sobášom Christopha Alexandra Migazzihho (1765-1829) s Mariou Aloisiou Antoniou Thürheimovou (1767-1851) 12.6.1786.⁸

Po odtlačení pečate heraldicky vpravo sa nachádzal erb rodu Migazzi a vľavo erb rodu Thürheim. Keďže v združených erboch a erboch manželiek býva erb manžela umiestnený heraldicky vpravo a erb manželky vľavo, možno predpokladať, že pečatidlo patrilo druhému páru alebo len M. A. Migazziovej, rod. Thürheimovej. Vychádzajúc z týchto predpokladov, možno predpokladať, že vzniklo v poslednej štvrtine 18. - 1. polovici 19. storočia. Ak išlo o pečatidlo manželského páru, bolo to najpravdepodobnejšie krátko pred alebo krátko po sobáši Ch. A. Migazzihho a M. A. Thürheimovej, teda okolo r. 1786. Zistiť, či skutočne patrilo vyššie menovaným osobám, by sa dalo štúdiom migazziovských a thürheimovských písomností z tohto obdobia. Je možné, že na niektorých z nich je i pečať, ktorá vznikla odtlačením opísaného pečatidla.

Po vyriešení otázky pravdepodobných vlastníkov ešte zostávalo zodpovedať otázku, ako sa pečatidlo dostalo do Múzea v Hlohovci. Zistil som, že múzeum ho získalo v rámci starších zberov, no žiaľ, neuvádza sa odkiaľ či od koho. Za najpravdepodobnejšie považujem, že pochádzalo z majetku Erdődyovcov na zámku v Hlohovci. Mohlo sa sem dostať po sobáši Imricha Erdődyho (1854-1925) a Imry Migazziovej (1854-1923), ktorý sa uskutočnil 6.11.1881 v Zlatých Moravciach.⁹

Poznámky

¹ HOVORKA, J.: *Erdődyovci a Piešťany*. (Piešťany 1992), s. 1

² Touto cestou chcem poďakovať p. Clausovi D. Bleisteinerovi z heraldickej spoločnosti Der Wappen-Löwe v Mníchove za poskytnutie materiálov, ktoré mi pomohli určiť erb rodu Thürheim, ako i pravdepodobných majiteľov pečatidla.

³ CSERGHEŐ, G. - SIEBMACHER, J.: *Wappenbuch des Adels von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*. Heft 15-21. Nürnberg 1889-1890, Taf. 310, erb označený MGAZZI, b).

⁴ KNESCHKE, E. H.: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon* 9. Leipzig 1870, s. 206.

⁵ BUBEN, M.: *Encyklopedie heraldiky*. Praha 1994, s. 125.

⁶ KNESCHKE, E. H.: c. d., s. 207.

⁷ WURZBACH, C. von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* 18. Wien 1868, s. 249. Za sprístupnenie tohto diela ďakujem p. Horstovi Doležalovi z genealogicko-heraldickej spoločnosti Adler vo Viedni.

⁸ Tamže, s. 250

⁹ GUDENUS, J. J.: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája* 1. Budapest 1990, s. 345.

ÚSTAV PRE ŠTÚDIUM RAKÚSKYCH DEJÍN VÝVOJ A PROFIL

Georg Scheibelreiter

20. októbra 1854 vydal cisár František Jozef I. rezolúciu potvrdzujúcu založenie Ústavu pre štúdium rakúskych dejín.¹ Významnými presadzovateľmi tejto ustanovizne boli vtedajší minister kultúry a školstva gróf *Leo Thun-Hohenstein* a štátny podsekretár *Alexander slobodný pán z Helfertu*. Gróf Thun upozornil cisára na nutnosť zriadenia nejakého miesta pre vedeckú výchovu nastávajúcich historikov, ktorého chovanci sa mali „*oboznámiť s vedeckým materiálom, pre jeho pochopenie nevyhnutnými pomocnými vedami, ako aj so zásadami a metódou vedeckého výskumu dejín*“ a takto, „*pripraviť na cestu samostatných výskumov.*“²

Jednou z úloh tohto študijného ústavu bolo vytvorenie vhodných podmienok pre výučbu pomocných vied historických, aby sa rakúske dejiny dali skúmať podľa moderných metód, pritom však v duchu štátneho konzervatívno-katolíckeho poňatia.³ Tým sa mala habsburská moc akosi vedecky upevniť a mal sa posilniť štátny patriotizmus proti kľúčiacim nacionalizmom. Rakúske dejiny a pomocné vedecké metódy - to boli piliere tejto novej inštitúcie. Praktickým výsledkom bola riadená výchova archivárov a múzejníkov. Ústav sa mal v prvom rade sústrediť na základný výskum a prípravu gymnaziálnych učiteľov a dejepiscov tak, aby dokázali bezchybne klasifikovať, študovať a interpretovať pramene.⁴ Za týmto účelom bolo treba vypracovať rozvrh, v ktorom by figurovalo podľa možností čo najviac predmetov, týkajúcich sa pramenného výskumu. V provizorných stanovách z r. 1853/54 však dominovali rakúske dejiny a popri nich tiež filologické a kunsthisticko-archeologické štúdium. Disciplíny neskoršie považované za špeciálne pomocné vedy dejín stredoveku i novoveku boli zastúpené len celkom skromne. Heraldika - pojem, za ktorým sa skrývala náuka o erboch i o pečatiach - bola priradená k bloku teoretických predmetov a mala sa vyučovať v druhom ročníku v súvislosti s numizmatikou a chronológiou.⁵ Genealógia sa nespomínala.

Ak sa rovnováha medzi metodickou prípravou a využitím naučenej látky pri štúdiu rakúskych dejín už v prvých rokoch nedodržiavala ľahko, tak sa neskôr vplyvom *Theodora Sickela* úplne narušila. Tento severný Nmec si obzrel Scuolu paleograficu v Miláne, najmä sa však oboznámil s programom École nationale des Chartes. Za jeho vedenia (1869-1891) došlo v ústave k reorganizácii štúdia pomocných vied, ktoré však slepo nekopírovalo vzor parížskeho ústavu, existujúceho od r. 1816. Sichel bol triezvy muž, nestaval si príliš veľké ciele, avšak v rámci vytýčených hraníc postupoval s obrovskou energiou.⁶ Na ústave pracoval od r. 1856/7 a podarilo sa mu zoskupiť okolo seba rad idealistických mladých mužov, nelutujúcich nijakú námahu, aby sa predrali k špeciálnej diplomatike, ktorú, zdá sa, Sichel považoval za meradlo ostatných vied. Jeho inovácie boli také dôležité, že mu pri príprave Monumenta

Germaniae Historica zverili edíciu cisárskych listín (Karolovcov a Ottovcov) na týchto prameňoch vyvinul majster pojmy a kritéria modernej diplomatiky. Z Viedne sa Sichelova metóda rozšírila do celej Európy.⁷ Výskumy ho nútili zaoberať sa aj sfragistikou a chronológiou, hoci z pochopiteľných dôvodov vo vzťahu na diplomatiku.⁸ Tak z práce na diplomoch Ottovcov vznikla aj štúdia o ich pečatiach: predložil ju *Karl Foltz*, monumentista a Sichelov úzky spolupracovník.⁹ Sigilografické práce boli teda spočiatku odnožami diplomatických štúdií a je pochopiteľné, že pritom sotva mohol zostať nejaký priestor pre heraldiku. Ani genealógia sa samostatne nevyučovala a mala miesto len pri dynastických štúdiách.

Za takýchto okolností už v r. 1855/56 začal študovať na ústave neskoršie rovnako slávny ako sporný *Ottokar Lorenz*, viac ako čokoľvek iné ho však prťahovali rakúske dejiny; r. 1861 sa stal profesorom v tomto odbore, ktorý zvykol temperamentne spájať s otázkami dennej politiky. Ešte pred objavením sa Sického sa však pohádal s riaditeľom *Jagerom* (1854-1869),¹⁰ z ústavu vystúpil a nakoniec v osemdesiatych rokoch Viedne celkom opustil a odišiel do Jeny. Až tam sa pustil do genealógie a svojou prácou *Genealogische Handbuch der europäischen Staatengeschichte* (Genealogická príručka dejín európskych štátov, 3. vyd. 1908) vytvoril štandardné dielo, ktoré však samozrejme nemožno pokladať za plod jeho štúdia na viedenskom ústave. Je otázne, čo z genealógie sa tam Lorenz vôbec dozvedel!

Intencie vzdelávania na ústave pôvodne spočívali na vedomostiach z rakúskych dejín, prehĺbených štúdiom prameňov, a v s nimi spätéj príprave z dejín práva, ktoré boli stále viac zanechávané, až nakoniec zanechané celkom. Pole v zápase s trochu starosvetským postojom *Jagera* začali skoro ovládať Sichelove predstavy, bezohľadne menené na skutky. Tak sa na popredné miesta dostali diplomatika a paleografia. To vážne ovplyvnilo rozloženie jednotlivých predmetov a obsah štúdia na ústave poznačilo dodnes.¹¹ Ostatné pomocné vedy medievalistiky (a ešte viac výskumu novoveku) boli zatlačené na okraj.¹² Čo sa týka predmetov, ktoré sa teraz stali tzv. „malými“ pomocnými vedami, stanovily z r. 1857 z nich poznajú už len - pre diplomatiku nepostrádateľnú - sfragistiku, prednášanú v 2. ročníku. Heraldiky, numizmatiky, metrológie a historickej geografie, ktoré boli ešte v r. 1853/54 vyžadované, sa teraz vzdali. Genealógia zostávala aj naďalej mimo okruhu prednášaných predmetov.¹³

K obsahovej korektúre rozvrhu došlo až v r. 1874. V návrhu sa opäť objavila heraldika, ktorá sa spolu s náukou o pečatiach mala prednášať 1 hodinu týždenne (!). Obidve pomocné vedy boli zaradené do bloku „Dokumenty“, v rámci ktorého sa mali aplikovať špeciálne, už predtým v prvom ročníku osvojené metódy. Heraldika a sfragistika sa tak dostali do jednej skupiny s diplomatikou a archívnictvom.¹⁴ Avšak počet ich hodín (jedna!) sa nemal zvýšiť, zatiaľ čo paleografia sa prednášala 8 a diplomatika dokonca 10 hodín! Príčinou bolo aj to, že učitelia sa ešte stále málo špecializovali: heraldiku a sfragistiku prednášal docent *Franz Kutschner*, neskorší riaditeľ Ríšskeho finančného archívu, ktorý bol predovšetkým paleografom a archivárom. V tejto súvislosti hodno spomenúť, že pri štátniciach v r. 1875 kládli štátom poverení komisári *Ernst Birk* a *Joseph Zahn* aj otázky z genealógie a sigilografie. Prvá z nich mala svoje zastúpenie pri štúdiu o rakúskych dejinách, nemala však vedecký charakter. Sfragistika sa naďalej prednášala v rámci „veľkých“ pomocných vied (*Mühlbacher, Redlich*), zatiaľ čo heraldika zostala skôr skromnou záležitosťou a výklad o nej sa obmedzoval výlučne na sprostredkovanie pre archivára potrebných

praktických poznatkov. Za vedenia *Engelberta Mühlbachera (1896-1903)* došlo k prelomeniu sikelovského systému do tej miery, že sa sfragistika začala uznávať v jej širšom, všeobecnom význame. Mühlbacher urobil opis pečatí pri ústnych záverečných skúškach povinným.¹⁵ Napriek tomu boli významní sfragisti alebo heraldici ako učitelia na ústave výnimkou a aj veľké výsledky, ktoré sa v týchto oblastiach dosiahli neskôr, nemožno vždy spájať s podnetmi na ústave.¹⁶

Jednou z príčin minimálnych požiadaviek na štúdium pomocných vied bol problém originálov. Po porušení alebo dokonca úplnom rozlamaní pravých voskových pečatí používaných na cvičeniach museli sa prednášajúci i poslucháči uspokojiť s odliatkami a napodobeninami. V r. 1880 bol ústavný sluha *Josef Kurz* poverený založiť zbierku napodobenín pečatí. Kurz začal zhotovovať nielen sádrové odliatky, ale osvojil si aj výrobu galvanoplastík. V r. 1892 ich zbierka dosiahla 2500 kusov a vďaka svojej kvalite vyvolávala všeobecné uznanie.¹⁷ V nasledujúcich rokoch sa rozširovala nákupmi originálov a sádrových odliatkov z pozostalostí. Pred prelomom storočí disponoval viedenský ústav takým aparátom pečatí, aký nemohla „poskytnúť žiadna nemecká univerzita“.

To však nič nemenilo na malom význame sfragistiky mimo jej pozície *ancilly* diplomatiky. Až do nedávnej doby (1992) kandidáti opisovali pečať len v rámci písomnej skúšky z diplomatiky (sčasti aj paleografie), pričom výkon, ktorý pritom podali, bol pri záverečnom hodnotení zohľadnený len minimálne.

Založením *Heraldicko-genealogickej spoločnosti Adler* v r. 1870 vzniklo aj centrum pre vedecké snahy v oblasti tých pomocných vied, ktoré boli na Ústave pre štúdium rakúskych dejín skôr zanedbávané. Adler sa rýchlo vyšvihol na výskumné pracovisko prvého rangu, pričom (samozrejme) rátal za svojich členov aj vedúcich predstaviteľov ústavu. Od tej doby sa vzťah medzi obidvoma inštitúciami nikdy nepretrhol, pri výučbe príslušných predmetov pedagógovia dbajú na to, aby sa členovia ústavu oboznámili aj s Adlerom ako miestom heraldického, genealogického a sfragistického výskumu.

Pretože Adlerom vzniklo vedecké ťažisko v uvedených predmetoch, podpora „malých“ pomocných vied na ústave sa ukázala ako zbytočná. Ostáva nepochopiteľným, prečo sa nepodnikli pokusy spojiť sfragistiku alebo heraldiku s dejinami umenia, hoci tieto boli na Ústave pre štúdium rakúskych dejín už desaťročia priestorovo, ale aj duchovne doma.¹⁸ Významné sfragistické alebo heraldické práce, ktoré vznikli z iniciatívy ústavu alebo dokonca v rámci štúdií na ňom, sú dodnes zriedkavé.¹⁹ Sigilografia ostala v úzkej väzbe s diplomatikou, prednášky z heraldiky sa naďalej obmedzovali na praktické poznatky. Genealógia ako samostatný odbor sa dostala do osnov ústavu až oklúkou, cez „*vedu o príbuzenských vzťahoch a ich výskum*“ v r. 1941-45.²⁰ Tak či onak počet týždenných hodín priznaných týmto predmetom stanovami z r. 1950 sa zvýšil na 3; tento stav pretrváva dodnes a núti k veľkej tematickej koncentrácii.

Keď na začiatku sedemdesiatych rokov začali archívári problematizovať zdedenú formu vzdelávania na ústave, dostalo sa aj heraldike, aká sa tu prednášala, kritiky. Zameranie na stredoveké šľachtické erby vyhlasovali za závadné a požadovali modernú heraldiku, ktorá by brala dostatočný ohľad na novovek a poskytovala viac priestoru mestským a obecným erbom ako aktuálnym oblastiam heraldiky. Na túto kritiku ústav zareagoval prizývaním praktikov, ktorí referujú o svojich skúsenostiach so súčasnou heraldikou.

Už *Erich Zollner* (+1996), ktorý v r. 1986 prednášal pomocné vedy v rámci jedného bloku, upozorňoval na to, že v nich nemožno vidieť len pomôcku pre výskum a vzťahoval ich obsahy aj na všeobecné dejiny. Autor týchto riadkov, ktorý od Zöllnerovho odchodu prednáša na ústave sfragistiky, heraldiku a genealógiu, sa snaží budúcim bádateľom a vedcom odovzdať nielen „remeselnú zručnosť“, ale aj vedomosti o tom, aké sociálne, kultúrne a dejín mentality sa týkajúce vklady sa dajú získať zo skutočnej sfragistiky a heraldiky, ako aj z vedeckej genealógie.

Poznámky

¹ LHOTSKY, A.: *Geschichte des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 1854-1954*. MIOG 17, 1954, s. 26n.

² Porovnajte HAGENER, O.: *Die Archivarsausbildung am Institut für Österreichische Geschichtsforschung*. In: Veröffentlichungen der Archivschule Marburg - Institut für Archivwissenschaft 14, 1989, s. 14.

³ V tomto príspevku píšeme o celkovom význame Ústavu pre štúdium rakúskych dejín len principiálne a skôr ho pokladáme za známy. Tu sa zmienime len o pozícii sfragistiky a heraldiky v rámci výučby na ústave.

⁴ HAGENER, O.: *Die wissenschaftliche Ausbildung der österreichischen Archivre und das Institut für österreichische Geschichtsforschung*. AfD, 27, 1981, s. 238n.

⁵ LHOTSKY, s. 30n.

⁶ FICHTENAU, H.: *Zur Lage der Diplomatik in Österreich*. In: tenže: Beiträage zur Mediävistik: Urkundenforschung 1977, s. 7 a tenže: *Diplomatiker und Urkundenforscher*. MIOG, 100, 1992, s. 17n.

⁷ FICHTENAU, H.: *Zur Lage...*, s. 4. Sichelova diplomatika bola epochálna. Viedenský ústav sa jeho prostredníctvom stal prítlačivým aj pre mnohých budúcich historikov spoza hraníc monarchie, porovnajte SCHUBERT, M.: *Meister-Schüler. Theodor von Sichel und Paul Fridolin Kehr (nach ihrem Briefwechsel)*. MIOG, 106, 1998, s. 150n. K absolventom východoeurópskeho pôvodu pozri LEITSCH, W.: *Wien und die Ausbildung von Historikern oseeuropäischer Länder*. MIOG, 94, 1986, s. 143n. V posledných desaťročiach sa prednášok Ústavu pre štúdium rakúskych dejín zúčastňovali poslucháči zo Slovinska, Maďarska, Slovenska, ale aj z Nemecka a Švajčiarska.

⁸ LHOTSKY, s. 112.

⁹ FOLTZ, K.: *Die Siegel der deutsche Könige und Kaiser aus dem sächsischen Hause 911-1024*. NA 3, 1878, s. 9-45. Sichel k dielu napísal krátky charakterizujúci predslov.

¹⁰ Zaujímavé je, že Sichelu uviedol do ústavu Lorenz!

¹¹ Až v poslednom čase sa objavila kritika zastaralého systému výučby, ktorý ešte stále nesie sickelovskú pečať. Príčinou je o.i. kríza tradičnej diplomatiky.

¹² A tak sa historiografia, napriek pôsobeniu takých významných vedcov, ako bol *Alphons Lhotsky* (1903-1968), skúmala väčšinou len v niektorých bodoch alebo s ohľadom na tradície.

¹³ LHOTSKY, s. 65n.

¹⁴ Tamže, s. 130 a HAGENER, O.: *Die wissenschaftliche Ausbildung...*, s. 250.

¹⁵ Tamže, s. 263.

¹⁶ Spomeňme napr. *Júliusa Schönherra*, ktorý na inštitúte študoval v r. 1885-87, neskôr sa

stal kustódóm-riaditeľom Maďarského národného múzea v Budapešti a patrilo k popredným uhorským heraldikom a sigilografom.

¹⁷ LHOTSKY, s. 254.

¹⁸ Výnimku tvorí KLETTER, P.: *Die Kunst im osterreichischen Siegel*, 1927.

¹⁹ HERZBERG-FRANKEL, S.: *Die Bruderschafts- und Wappenbücher von St. Christoph auf dem Arlberg*. MIOG 6, 1901, s. 335n., HABERDITZEL, M.: *Über die Siegel der deutschen Könige und Kaiser* MIOG 29, 1908, s. 625n., LECHNER, K.: *Die Wappen und Farben des Reichsgaues Niederdonau*, 1944, GEYER, R.: *Siegel und Wappen der Stadt Wien*. Wiener Geschichtsblätter, 2, 1946, 4. 1, s. 1n., MITIS, O.: *Freiheit von - GALL, F.: Die Siegel der Babenberger*. In: *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich* 3, 1954. SCHEIBELREITER, G.: *Tiernamen und Wappenwesen*. In: *Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 24, 1976, 2. vyd. 1992, GOBL, M.: *Österreichische Kanzleieraldik und Wappensymbolik des 19. Jahrhunderts am Beispiel von Wappenverleihungen an Zivilpersonen* (doktorská dizertácia, Universität Wien).

²⁰ HAGENEDER, O.: *Die wissenschaftliche Ausbildung...*, s. 281n.

PRÍSPEVOK KU GENEALÓGII JÁNA SMREKA

Errata

V Genealogicko-heraldickom hlase č. 2/1998 sme uverejnili štúdiu V. Morišovej Príspevok ku genealógii Jána Smreka. Pri jeho redakcii sme manželku Smrekovho synovca Jána - Annu Čietkovú-Bednáríkovú - na jednom mieste (s. 28) omylom označili za Smrekovu švagrinú. V anglickom resumé sme tiež chybné stotožnili Smrekovu matku so starou matkou (nie Smrekova matka, ako v resumé uvádzame, ale stará matka pochádzala zo Štajerska):

„Otec Jána Smreka sa narodil 12. 7. 1855. Ako rodisko sa uvádzajú Melčice, dom číslo 31. Aj on bol remeselníkom - čížmárskym majstrom a za manželku si zobral dceru čížmára Juraja Kadleca z Malých Bieroviec (dnes súčasť obce Adamovskej Kochanovce) Annu Kadlecovú. Pochádzala z nábožensky zmiešanej rodiny - otec bol evanjelik a matka Anna Stumpfellová (Stumpfellová) pochádzajúca zo Štajerska bola katolíčka. Podľa zvyku, ktorý sa v Uhorsku zaviedol od čias reformácie, dievčatá nasledovali náboženstvo matky a chlapci náboženstvo otca, a teda aj Smrekova matka Anna Kadlecová bola pokrstená po matke ako katolíčka. Tento zvyk preniesla do svojej rodiny, kde chlapci boli pokrstení v evanjelickom kostole a dievčatá v katolíckom.“

Za tieto nepresnosti sa autorka i čitateľom ospravedľňuje.

BIBLIOGRAFIA – GLOSÝ

Pavel Horváth: *Anton Bernolák (1762-1813). Pôvod a osudy jeho rodiny. Život a dielo.* Bratislava, Bernolákova spoločnosť národného obdrodenia a porozumenia a Matica slovenská 1998, 261 s. ISBN 80-968020-0-3

Po monografickom spracovaní genealógie Štúrovcov sa do rúk čitateľov dostáva ďalšia genealogicko-biografická monografia z pera popredného slovenského historika, bývalého pracovníka Historického ústavu SAV v Bratislave. Venovaná je významnému slovenskému jazykovedcovi a národno-kultúrnemu pracovníkovi Antonovi Bernolákovi a jeho príbuzenstvu.

Dielo je rozdelené na dve časti. Prvú otvára prehľad o doterajšom výskume života a diela Antona Bernoláka. Nasledujú kapitoly o dejinách Slanice (horná Orava), kolísky Bernolákovcov, ktorá bola v r. 1952 zaplavená vodami Oravskej priehrady, o jednotlivých vetvách, rodinách a osobnostiach, ktoré vyšli z tohto rozvetveného rodu, a nakoniec kapitoly podávajúce prehľad o územnom rozptyle Bernolákovcov, o ich povolaniach, vzázkoch s inými rodmi, ako i o pôvode a tvaroch ich mena.

Dozvedáme sa z nich, že o zostavenie genealógie Bernolákovcov sa už dávnejšie pokúšali viacerí autori - v 2. pol. 19. stor. predovšetkým námestovský katolícky farár Jozef Hoblík (1893-94), v medzivojnovom období člen tohto rodu - budapeštiansky právnik Ferdinand Bernolák (1880-1951). Dozvedáme sa tiež, že Bernolákovci patrili k najstarším rodom v Slanici, boli vetvou šoltýskeho rodu Slanických, ktorého predkovia v pol. 16. stor. túto obec zakladali. Pôvodne sa venovali roľníctvu, neskôr i výrobe plátna a obchodu s ním, vďaka ktorému mnohí z nich zbohatli. Od konca 18. stor. začali prenikať i do vzdelanckých vrstiev - pôsobili ako katolícki kňazi, neskôr ako úradníci, právnici, lekári, vedci, vojenski hodnostári, v našom storočí tiež redaktori, publicisti a pod. (v prílohe je publikovaný prehľad ich prác). Od r. 1677 (po nobilitácii jednej rodiny v Slanici) sa Bernolákovci začali rozlišovať na zemianskych a nezemianskych (zemianski Bernolákovci používali predikát Slanický), pričom povýšenie do šľachtického stavu neskôr (1879) dosiahol aj jeden potomok nezemianskych Bernolákovcov. Išlo o súdneho prísediaceho Spišskej stolice Karola Bernoláka (1807-1889), ktorý používal predikát „de Haraszt“ podľa Chráste nad Hornádom. Rôzne okolnosti mali vplyv i na migráciu a ďalšiu (teritoriálnu, konfesionálnu, národnostnú, sociálnu) diferenciaciu Bernolákovcov. Zo Slanice sa v priebehu niekoľkých storočí porozchádzali do okolitých oravských obcí, do Liptova, do Peštianskej (Piliš, Nyiregyháza, neskôr Budapešť), Novohradskej a Čanádskej stolice (Nadlac, Bernolákovci z tejto vetvy boli spoluzakladateľmi Pitvaroša) a inde. Dolnozemskí Bernolákovci sa poevanjelicitili, niektorí z nich si zachovali slovenské národné povedomie, patrili dokonca k významným krajským pracovníkom. Jednotlivci po 2. svetovej vojne i emigrovali na Slovensko. Potomkovia tohto rozvetveného rodu dnes žijú na viacerých miestach Slovenska a Maďarska (najkoncentrovanejšie v Komjatnej na Liptove). Niektorí sa po 2. svetovej vojne vystaňovali do Kanady a na Nový Zéland.

Anton Bernolák, ktorému je dielo venované, pochádzal zo zemianskej vetvy rodu. Autor podrobne mapuje jeho najbližšie príbuzenstvo, opravuje meno matky (Anna Timčáková), údaje o rodnom dome. Celé desaťročia, až do súčasnosti, sa zaň považoval dom, ktorého fotografiu sme publikovali i my (v príspevku k Bernolákovej genealógii v GHH 1/1991), skutočný rodný dom A. Bernoláka však spustol a zanikol ešte za jeho života. P. Horváth objasňuje i otázku Bernolákových súrodencov (mal 2 sestry a brata Mateja, ktorý

pôsobil ako advokát v Pešti a bol zrejme posledným mužským potomkom v tejto línii) i mnoho ďalších. V druhej časti diela podrobne mapuje Bernolákov život, približuje jeho dielo, osobnostný a národný profil, všima si rukopisnú a knižnú pozostalosť, pamätné miesta a pamätníky, Bernolákovy vyobrazenia (výtvarné i literárne), doterajšie jubilejné návraty k nemu.

Monografia je skutočne podrobnou rodinno-historickou a biografickou prácou, ktorá dôstojne pripomína a sprítomňuje jedného z veľikánov našich národných dejín. Je svedectvom obdivuhodného vedeckého i ľudského úsilia (v čase tvorby tohto diela autor začal čeliť vážnej chorobe) popredného predstaviteľa moderného genealogického bádania na Slovensku

Milan Šišmiš

DVE ZAUJÍMAVÉ PRÍRUČKY POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH

V mnohotvárnosti maďarskej historiografie sme si ani neuvedomili, že obsiahla publikácia „*A történelem segédtudományai*“ (*Pomocné vedy historické, zost. István Kallay, Budapest Eotvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar 1985, 346 s.*) je vlastne prvou maďarskou vysokoškolskou učebnicou z pomocných vied historických. Bola učebnicou veľmi úspešnou, veď už v nasledujúcom roku (1986) vyšlo jej druhé vydanie.

Publikácia má 20 kapitol, v ktorých 15-ti najvýznamnejší maďarskí špecialisti publikujú najnovšie výsledky svojho bádania v 20 disciplínach pomocných vied historických. Ide o tieto odbory v nasledujúcom poradí: diplomatika, paleografia, epigrafia, kodikológia, chronológia, papyrológia, genealógia, archontológia, heraldika, sfragistika, faleristika, insigniológia, vexilológia, metrológia, numizmatika - antické a byzantské mince, dejiny papierových peňazí, historická geografia, historická klimatológia, historická onomastika - miestne názvy, osobné mená, historická ikonografia. Každú kapitolu ukončuje zoznam najdôležitejšej domácej i zahraničnej literatúry, umelecko-historické disciplíny doprevádzajú početné ilustrácie.

Pod tým istým názvom „*A történelem segédtudományai*“ (*Pomocné vedy historické, zost. Iván Bertényi, Budapest, Pannonica-Osiris 1998, 375 s.*) vychádza ďalšia vysokoškolská učebnica z pomocných vied historických. Na prvý pohľad by sme si mysleli, že ide o tretie vydanie predchádzajúceho diela. Rovnaký je totiž názov učebnice, veľmi príbuzné je rozloženie látky - knižka má 18 kapitol, posledná z nich má 11 častí, zo 16 autorov sú šiesti z autorského tímu predchádzajúcej publikácie. V úvode diela sa dočítame, že nová učebnica pomocných vied historických nadväzuje na nesplnený program Maďarskej historickej spoločnosti z r. 1920. Pravda, dnes je úroveň historickej vedy podstatne iná a odlišné sú aj požiadavky na súčasnú tvorbu. Nový autorský tím sa však k spomínanej koncepcii hlási a anotovaná práca je prvým vzákom plánovanej trojdielnej publikácie - druhý vzazok sa má venovať ochrane pramenného materiálu (napr. archívnictvu, muzeológii a pod.), tretí príbuzným disciplínam (dejinná práva, dejinná literatúra a pod.)

Aký je obsah vzazku, ktorý máme k dispozícii? Obsahuje tieto kapitoly: genealógia, archontológia-prozopografia, historická ikonografia, historická ekológia, historická geografia, chronológia, paleografia, epigrafia, papyrológia, diplomatika, náuka o spisoch, filológia, numizmatika, heraldika, sfragistika, insigniológia, jazykoveda, metrológia, ďalšie pomocné vedy historické. Posledná kapitola obsahuje nasledovné state: historická grafológia, psychohistória, faleristika, naračné pramene, film a video, mikrofilm, počítačové nosi-

če informácií, rádiokarbónová metóda zisťovania veku, vexilológia, historická filatélia a dejiny tače.

Aj táto práca zachováva skladbu predchádzajúcej učebnice. Každú kapitolu uzatvára zoznam literatúry a pri viacerých disciplínach sú súčasťou výkladu aj bohaté ilustrácie. Aj z tejto krátkej anotácie vyplýva, že viaceré disciplíny zahrnuté do poslednej kapitoly majú v novej publikácii menší priestor, iné kapitoly či podkapitoly sú celkom nové. V úvode práce zostavovateľ zdôrazňuje, že jej používatelia budú musieť siahnúť aj po staršej príručke, pretože viaceré disciplíny (napr. faleristika, vexilológia) sú v predchádzajúcej práci rozobrané podrobnejšie.

Obidve prezentované publikácie sú aj pre nás veľmi podnetné. Informujú nás, aký je vlastne súčasný stav v jednotlivých disciplínach pomocných vied historických v stredo-európskom prostredí. Mnohé vyriešené problémy poskytujú poznatky aj pre náš vývin (niektoré z nich sme u nás ešte neriešili). Napriek tomu, že pre viaceré disciplíny máme monografie, ktoré tento druh literatúry v určitom zmysle nahrádzajú, je pravdou, že zatiaľ nemáme vlastnú, plnohodnotnú vysokoškolskú učebnicu z pomocných vied historických. K jej tvorbe skôr či neskôr budeme musieť dospieť. Naše potreby nespĺňa totiž ani jazykovo blízka a ľahko dostupná moderná česká učebnica. V najbližšej dobe bude preto potrebné vytvoriť vlastné monografie pre každú disciplínu z pomocných vied historických, napísané na podklade domácich prameňov a objasňujúce domácu vývinovú cestu v tej-ktojej disciplíne. Azda nebude dlho trvať a podobná vysokoškolská učebnica vznikne aj u nás.

Jozef Novák

Vladimír Svoboda: *Minimum o rodokmenu*. Praha, Olympia 1998, 79 s. ISBN 80-7033-549-1

Autor tejto príručky, amatérsky genealóg, sprostredkúva používateľovi vlastné skúsenosti z genealogického výskumu. Bádateľ orientuje na vývod, ponúka mu alternatívny návod na triedenie údajov získaných genealogickým výskumom (v rámci neho zavádza číslovanie osôb, ktoré vychádza zo zaužívaného systému, je však komplikovanejšie), venuje sa otázkam organizácie a technickej prípravy výskumu v archíve a v teréne a pod. Príručka obsahuje množstvo rád a informácií, z ktorých časť je naozaj praktická, časť málo podstatná (napr. údaje o kvalite používaných ceruziek a gúm), mnohé z práce genealóga robia zbytočne komplikovanú záležitosť. Veľkú časť otázok, ktoré v publikácii vyznievajú ako najpodstatnejšie (tzv. formalizácia získaných údajov) dnes už možno efektívne riešiť pomocou počítačov (dostupných genealogických softvérov). Práca teda v určitom ohľade pôsobí zavádzajúco, neodpovedá na základné otázky genealogického výskumu - aké pramene pri ňom možno využiť, čo z nich možno získať, kde ich treba hľadať. (gh)

PUBLIKÁCIA O POLSKÝCH MATRIKÁCH

Čitateľov GH-hlasu si dovoľujeme upozorniť, že v r. 1998 vyšla v Poľsku publikácia *Księgi metrykalne i stawu cywilnego w archiwach państwowych w Polsce* (Cirkevné a štátne matriky v štátnych archívoch v Poľsku). Ide o pomôcku podobného typu, akou sú naše Cirkevné matriky na Slovensku zo 16.-19. storočia (J. Sarmányová, Bratislava 1991) a jej vydavateľom je: *Centralny Ośrodek Informacji Archiwalnej, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, ul. Długa 6, skr. poczt. 1005, 00-950 Warszawa, Polska*. Cena 30.- USD. (gh)

KRONIKA

V RIMAVSKEJ SOBOTE 11. septembra 1998 (a v Gemerskej Polome na nasledujúci deň) sa uskutočnil seminár venovaný životu a dielu štúrovcu Petra Kellnera-Hostinského, romantického básnika, historika a mysliteľa. Jeho pôvod a príbuzenské vzťahy priblížil Z. Ďuriška, život P. Parenička, heraldické aktivity L. Jankovič (všetci z Matice slovenskej). Príspevky budú publikované v zborníku Biografické štúdie. (gh)

PICTURES OF THE OLD COUNTRY (Obrázky zo starej vlasti) bude názov filmového dokumentu, ktorý v Martine za asistencie našej spoločnosti a blízky archívov nakrúcala americká filmová producentka Susan Marcinkus, žijúca v Los Angeles. Dokument sa bude týkať rodiny Marčekovcov z Jahodník (dnes súčasť Martina), z ktorej pochádzala stará matka S. Marcinkusovej (do USA emigrovala v r. 1907). Film by mal mať premiéru v októbri 1999, počas konferencie organizovanej Medzinárodnou československou genealogickou spoločnosťou v Nebraske. (gh)

PO SIEDMICH ROKOCH (5.-7.12.1998) opäť zavítal na Slovensko viceprezident anglickej Federácie rodinno-historických spoločností Colin R. Chapman. 7. decembra 1998 vystúpil v Martine v rámci prednáškového cyklu učiteľov dejepisu z Turca. Ďalšími prednášajúcimi boli M. Šišmiš (Východiská genealogického výskumu na Slovensku) a Z. Ďuriška (Kohútovci). Podujatie zorganizovalo Metodické centrum v Banskej Bystrici v spolupráci so SGHS MS. (gh)

STRETNUTIE KRIŠTOFIKOVCOV sa 16. januára 1999 uskutočnilo na základnej škole v Čachticiach. Zorganizovala ho Anna Černochová, ktorá prítomných oboznámila s výsledkami doterajších genealogických výskumov. Rod pochádza zo Želoviec, ktoré sú od r. 1902 súčasťou Čachtíc, doložený je od r. 1765. Najstarší jeho známi predkovia sa venovali čižmárskemu remeslu. Podujatie sa zúčastnilo asi 40 Krištofikovcov z Čachtíc, Bratislavy, Šale, Nového Mesta nad Váhom a Považskej Bystrice. (A. Černochová, *Brigádnická 13*, 915 01 *Nové Mesto nad Váhom, Trenčianske noviny 26.1.1999*).

ČESKÁ GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ v Prahe oslavuje v roku 1999 30. výročie svojho založenia. Pripomenula si ho výstavou prác svojich členov v dňoch 3.-28. marca v Poštovom múzeu v Prahe. Organizácia má svojich členov a priaznivcov i na Slovensku. (gh)

V APRÍLI 1999 zavítal do priestorov SGHS MS v Martine Liudvikas Ragauskis z Vilna, zástupca litovskej pobočky firmy Apis sídliacej v Turčianskych Tepliciach. L. Ragauskis, ktorý pripravuje založenie genealogickej spoločnosti v Litve, sa živo zaujímal o činnosť našej spoločnosti a prejavil záujem o ďalšiu spoluprácu. (gh)

NAŠA SPOLOČNOSŤ NA INTERNETE. 24. mája 1999 SGHS MS sprístupnila vlastnú slovensko-anglickú domovskú stránku na internete (<http://www.genealogy-heraldry.sk>). Predtým boli (a naďalej sú) informácie o SGHS MS umiestnené na listserveri Slovak-World (<http://www.friz.sk/Slovak-World/SGHS>), ktorý prevádzkuje Výskumný ústav lesnícky vo Zvolene, a na stránkach Federácie východoeurópskych rodinno-historických spoločností v St. Paul (<http://feejhs.org/Slovak/fig-sghs.html>). S odkazmi na SGHS MS sa možno stretnúť aj na stránkach mých riadovateľov, napr. Českej genealogickej a heraldickej spoločnosti v Prahe. (gh)

INHALT

V. Rábik kehrt zum Thema zurück, mit welchem sich schon mehrere ältere und gegenwärtige Autoren befaßt haben. Er präzisiert die Kenntnisse vom Ursprung und den Anfängen des Adels in Liptov (Nordslowakei). Die archäologischen Funde belegen die Kontinuität der ursprünglichen slowenischen Besiedlung dieses Gebiets mindestens seit dem 9. Jahrhundert. Nach der Eingliederung desselben in den ungarischen Staat (Ende des 11. Jh.) besiedelte die neue Macht dieses Grenzgebiet zu Polen mit ihren Wachen (ungarisch und andersethnisch), wobei sie in ihren, besonders militärischen Diensten auch die loyalen Repräsentanten der einheimischen Geschlechter akzeptiert hatte. Der Verfasser verfolgt die Entwicklung der verwandtschaftlichen Beziehungen und des Grundbesitzes der Vorkommen der späteren selbständigen Geschlechter Kysel, Detrich, Lubi, Balaša, Okoličáni, Benický, Čemický, Pongráč und andere im 13. bis 15. Jh. Bis in die Mitte des 13. Jh. kämpften die liptauchen Adligen in den Banderien des Altsohler Komitats, seit der Mitte des 13. Jh. (mit Ausnahme des Geschlechts Bohumír, das sein eigenes Banderium entwickelte) in den Banderien der liptauchen Gespane.

R. Ragač dokumentiert die Entwicklung des Geschlechts Paško aus Zvolenská Slatina (Zentralslowakei) bis zum Ende des 17. Jh. Laut der ersten Erwähnung von 1404 beauftragte der König Sigismund von Luxemburg den ersten bekannten Geschlechtsvater (Paško) und seine Nachkommen mit der Bewachung des königlichen Teiches unterhalb der Burg Víglaš. Die Familie Paško bewahrte selbst nach der Erlöschen des Teiches (zu Ende des 15. Jh.) die Stellung der Freisassen und später waren ihre Mitglieder nobilitiert (1673). Im allgemeinen handelte es sich um ein historisch unausgeprägtes Geschlecht. Ein (direkt nobilitiertes) Mitglied dieser Familie war Pavel Paškoň, der in Banská Bystrica das Theologiestudium abgeschlossen hatte. In den darauffolgenden Zeiten lebten die Träger dieses Namens auch in Senica, Plášťovce und im Szolnoker Komitat. Die Nachkommen dieses Geschlechts leben heute außer andrem in Bratislava.

Die Henckels aus Spišský Štvrtok (Donnerstmarkt) denen sich F. Federmayer in seinem Beitrag widmet, gehören zu den bedeutenden mitteleuropäischen Geschlechtern und wirkten seit dem 16. Jh. in Schlesien, Österreich, Mähren und im Ungarland. Aus diesem Geschlecht sind mehrere einflußreiche wirtschaftliche, kulturelle und religiöse Repräsentanten hervorgegangen - so Lazar Henckel (1513-1565), Kaufmann und Bankier in Wien, pflegte Gläubiger der Kaiserfamilie zu sein. Eben diesem Mann beglaubigte das Domkapitel in Bratislava im Jahre 1590 die Urkunden von dem adeligen Ursprung des Geschlechts. Unter ihnen befand sich auch die Abschrift der Wappenurkunde, die auf den gemeinsamen Ursprung der Henckels mit den nicht weniger einflußreichen Thurzos und anderen ursprünglichen Zipser Geschlechtern hindeutet.

Vor 10 Jahren kam es in Kanada zu fundamentalen Änderungen auf den Gebiet der Heraldik, denen sich Z. G. Alexy in seinem Beitrag widmet. Er erklärt die Entstehung des Canadian Heraldic Authority, den Mechanismus der Schaffung und der Registrierung der Wappen in diesem Land, das in einem gewissen Maß auch die gegenwärtige heraldische Praxis in der Slowakei beeinflußt hat.

P. Novosedlík erklärt den Inhalt und die Schicksale des Siegelstempels mit den Wappen der Geschlechter Migazzi und Thurheim. Der Siegelstempel gehörte ursprünglich dem Ehepaar Ch. A. Migazzi und M. A. Thurheim (die Trauung fand 1786 statt). Wahrscheinlich nach der Heirat Imrich Erdödys mit Irma Migazzi (1881) kam er in den Besitz der Erdödys und von dort später in die Bestände des Museums in Hlohovec.

G. Scheibelreiter, Professor an dem Institut für österreichische Geschichtsforschung in Wien, verfolgt die Genese des Unterrichts der historischen Hilfswissenschaften auf diesem Institut seit seiner Gründung (1854) bis zur Gegenwart. In den letzten Jahren besuchten es auch die Studenten aus Slowenien, Ungarn, der Slowakei, Deutschland und der Schweiz.

SUMMARY

Vladimír Rábik resumes the topic already dealt with a number of past and contemporary authors. He makes the knowledge of the origin and beginnings of the nobility in the Liptov region (northern Slovakia) more precise. Archaeological findings record the continuity of the autochthonous Old Slavonic settlement in this area at least from the 9th century. After its incorporating into the Hunagrian state (by the end of the 11th century) the new power settled in this border area with Poland its (Hungarian and other ethnic) guards, even though it accepted loyal representatives of the native families at its, mainly military services as well. The author follows the development of family relations and property of the forefathers of the later independent families such as the Kyselš, the Detrichs, the Lubis, the Balašas, the Okoličánis, the Benickýs, the Čemickýs, the Pongrács and others in the 13th-15th centuries. Till the first half of the 13th century the Liptov noblemen fought in the Zvolen county banderia, since the first half of the 13th century (except the Bohumírs that formed their own banderium) in the Liptov county banderia.

Radoslav Ragač offers evidence of the development of the Paško family of Zvolenská Slatina (central Slovakia) by the end of the 17th century. According to the earliest notice from the year 1404 King Sigismund of Luxembourg entrusted the first known ancestor of the Paško family and his descendants with keeping a royal pond at the foot of the Víglaš Castle. The Paškos preserved their state of freemen even after the fond disappearance (by the end of the 15th century) and later on (1673) they were enobled. In general they were not a distinguished family from the historical point of view, one of its members (directly nobilitated) was Pavel Paškoň who studied theology in Banská Bystrica. Later on bearers of this family name lived also in Senica, Plášťovce and at the Szolnok county. Some descendants of the family can be found in Bratislava as well.

The Henckels of Spišský Štvrtok (northeastern Slovakia), who Frederik Federmayer devoted his study, belonged to outstanding central European noble families. Since the 16th century they lived and worked in Silesia, Austria, Moravia and also in Hungary. Many influential economic, cultural and religious representatives come from this family - a Levoča priest and later canon of Wroclaw Ján Henckel (1481-1539) became one of the pioneers of the Lutheran Reformation in Hungary, Lazar Henckel (1513-1565), merchant and banker in Vienna, would become creditor of the imperial family. It was him whom the Bratislava chapter attested documents proving the noble origin of the family. Among the documents there was also a copy of their patent of arms that point out a common origin of the Henckels and the influential Thurzo family as well as other families coming from the Zips (Spiš) region.

Ten years ago fundamental changes in the field of heraldry took place in Canada. They are glossed by Zdenko G. Alexy in his article. He explains the rise of the Canadian Heraldic Authority, procedure of creation and registration of coats-of-arms in the country that to a certain extent influenced contemporary Slovak heraldic practice as well.

Peter Novosedlík explains the contents and the destinies of a sealing-stick originally belonged to Ch. A. Migazzi and his wife M. A. Thürheim (married in 1786). After the marriage of Imrich Erdődy and Irma Migazzi (1881) it probably became part of the Erdődy's property and hence the collections of the Museum in Hlohovec.

Georg Scheibelreiter, professor at the Institute for Austrian historical studies in Vienna follows the genesis of the instruction in auxiliary historical sciences at the Institute since its founding (1854) till present. In recent years besides undergraduates from Austria it has been attended also by students from Slovenia, Hungary, Slovakia, Germany and Switzerland.

CONTENTS

ARTICLES

Vladimír Rabík: Rise, beginnings and origin of the oldest Liptov nobility / 3

Radoslav Ragač: The Paško family of Slatina before nobilitation / 20

Frédéric Federmayer: The Henckels of Spišský Štvrtok and the coats-of-arms of the Thurzo family / 25

OUTLOOK

Zdenko G. Alexy: Contemporary Canadian heraldry / 30

HERALDIC ALBUM

Peter Novosedlík: Sealing stick with the coats-of-arms of Migazzi and Thürheim families / 37

INSTITUTIONS

Georg Scheibelbeuter: Institute for Austrian Historical Studies - development and profile / 40

BIBLIOGRAPHY - COMMENTARIES / 45

CHRONICLE / 48

INHALT / 49

SUMMARY / 50

The Slovak Genealogical-Heraldic Society at the Matica slovenská (established 1991 in Martin Slovakia) encourages those interested in genealogy, heraldry, and related branches, in particular researchers of the origin of Slovakia related families and persons. For this purpose it gives consultation, organizes scholarly and educational undertakings, publishes semi-annual „Genealogicko-heraldický hlas“ and other publications, launches various research projects concerning investigation into sources, and maintains its own library and archives.

The Society is open to members both from Slovakia and foreign countries. The individual or institutional member will be registered after filling a membership form and paying a membership fee (20 USD per year)

Membership forms, cheques and further inquiries should be forwarded to: Slovak Genealogical-Heraldic Society at the Matica slovenská, Novomeského 32, 036 52 Martin, Slovakia. Phone 421-842-313 72, Fax 421-842-331 88, e-mail: sismis@matica.sk, URL <http://www.genealogy-heraldy.sk>

Genealogicko-heraldický hlas. Časopis Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti pri Matici slovenskej. ISSN 1335-0137. Vychádza 2-krát do roka. Cena jedného čísla 35 Sk. Ročné predplatné 70 Sk (pre členov SGHS MS je zahrnuté v členskom príspevku). Distribúciu pre členov SGHS MS zabezpečuje *SGHS MS, Novomeského 32, 036 52 Martin*. Objednávky a predplatné nečlenov prijíma a širšiu distribúciu zabezpečuje *Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin*.

Ročník 9/1999. Číslo 1. Zostavovateľ a zodpovedný redaktor: *Milan Šišmiš*. Preklady cudzojazyčných resumé: *PhDr. Viliam Mruškovič* (nemčina), *Mária Okálová* (angličtina). Preklady príspevkov: *PhDr. Viliam Mruškovič* (nemčina). Fotografie, reprodukcie a vyobrazenia: *Alexander Psica (Múzeum v Hlohovci), autori a ich archívy*. Technická spolupráca: *Peter Muzikář, Ing. Milan Novák*. Grafická úprava: *Vydavateľstvo Mahéšvarámunda Joga v dennom živote*. Tlač: ALFAprint, Martin. Vydala Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej v spolupráci s Vydavateľstvom Matice slovenskej.

© *Matica slovenská, Martin 1999*

**Chcete získať viac informácií o našej spoločnosti?
Navštívte naše nedávno sprístupnené
internetové stránky**

<http://www.genealogy-heraldry.sk>

**Dozviete sa z nich to,
čo sa nezmestilo na stránky tohto časopisu.
Nájdete tam niektoré podrobnosti
o aktuálnom dianí,
užitočné adresy,
zoznamy rodín i tých, ktorí skúmajú ich genealógie.
Nájdete tam i seba...**

Adresy autorov:

Ing. Zdenko G. Alexy, Havlíčkova 3, 811 04 Bratislava

Mgr. Frederik Federmayer, Lachova 12, 851 03 Bratislava

Mgr. Peter Novosedlík, Veterná 36, 917 00 Trnava

Vladimír Rábik, Trnavská 9, 010 08 Žilina

Mgr. Radoslav Ragač, Sládkovičova 30, 962 01 Zvolenská Slatina

Prof. Dr. Georg Scheibelreiter, Institut für österreichische Geschichtsforschung,
Universität Wien, Dr.-Karl-Lueger-Ring 1, A 1010 Wien, Österreich